

MADÁRTÁVLAT

Madártani és természetvédelmi folyóirat

XIX. évf. 2. szám – 2012/nyár

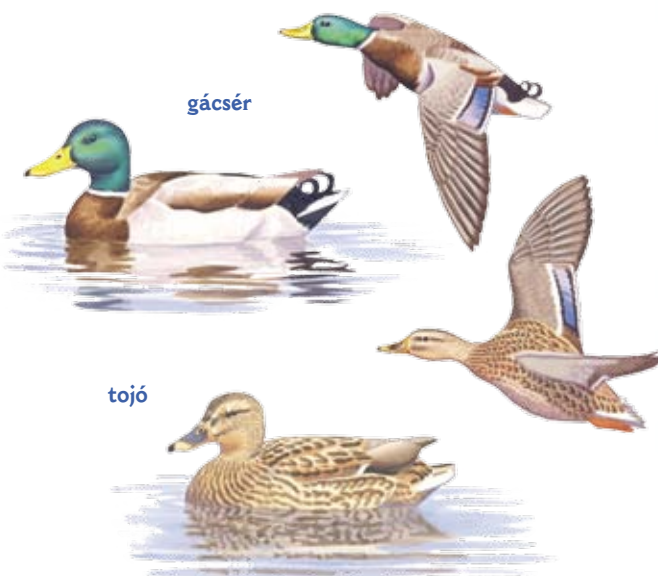
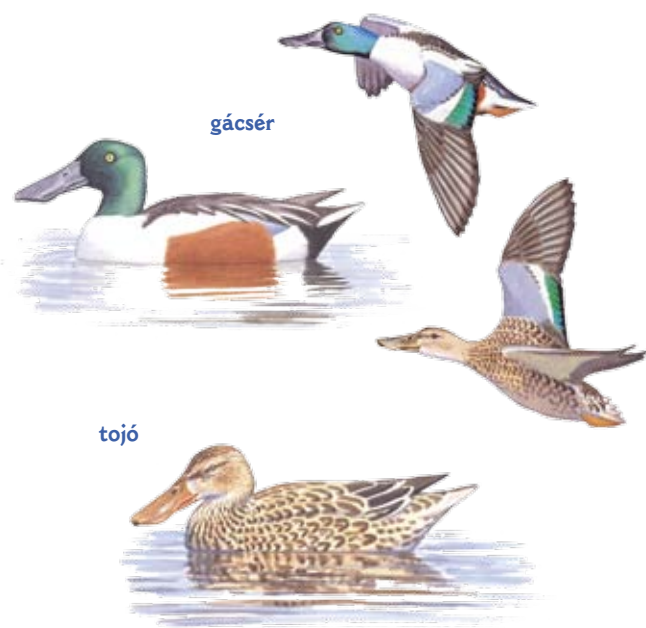
A szalakóta helyzete és védelme • Egykori fészkelő madaraink: a gödények

ÚSZÓRÉCÉK I.

A Madártávlat előző számaiban bemutatott bukórécék után a madárcsoport úszórécefajainak áttekintését kezdjük el. Amint azt az elnevezésük is jelzi, ezek a madarak jellemzően nem teljes testükkel a víz alá merülve, hanem a vízfelszínről, illetve mellő részükkel a vízbe bukva – miközben testük hátsó része horgászúszóként az ég felé mered –, nyakukkal lenyúlva keresik alapvetően vízinvénekből álló táplálékukat.

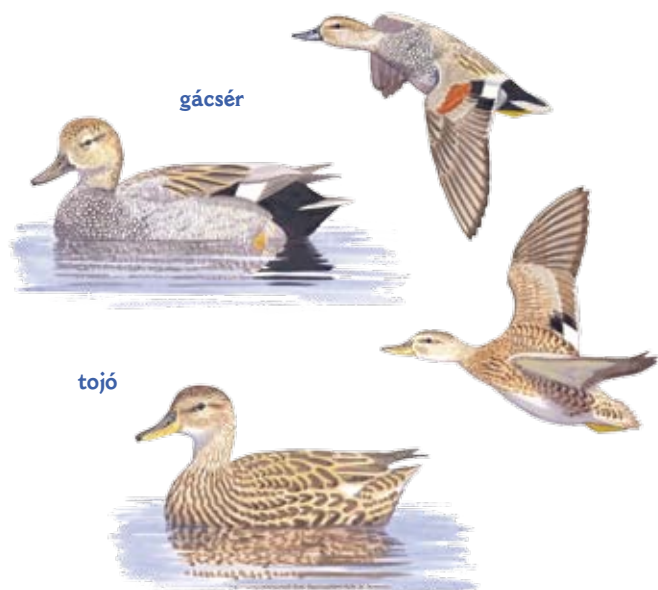
Tőkés réce (*Anas platyrhynchos*)

A tőkés réce a leggyakoribb récefélének, mindenki ismeri, ezt a fajt hívják az emberek vadkacsának. Csillogó zöld fejével a gácsér összetéveszthetetlen. Melle sötétbarna, teste világosszürke, fartájéka fekete, csőre piszkossárga. Középről jól látszanak a fölfelé kunkorodó középső faroktollai. Szárnyán fehérrel keretezett, kékeslilán csillogó szárnytükrök van. A tojó sárgásbarna alapszínű, sötétbarnán sűrűn csíkozott. Sötétebb szemsávja, és világosabb szemöldöksávja van. Csőre piszkos narancssárga, változó kiterjedésű sötét foltozással. Szárnytükre a híméhez hasonló.

Kanalas réce (*Anas clypeata*)

A kanalas réce gácsérját a felületes szemlélő összekeverheti a tőkészel zöld feje miatt. Azonban hatalmas csőre (mely fekete) nagyon feltűnő. Melle hófehér, oldala rozsdabarna. Szárnytükre zöld, melyet csak előlről szegélyez fehér szín, a szárnyfedőtollak világoskékek. A tojó kanalas csőrrel szintén egyedi látványt nyújt, tollazatában a tojó tőkés récehez hasonlít. Szárnya olyan, mint a gácséré, csak a szárnyfedőtollak itt nem élénk világoskékek, hanem inkább szürkék.

Kendermagos réce (*Anas strepera*)

A kendermagos réce gácsérja, ellentétben az előző két fajjal, nem feltűnő színezetű, inkább tojó récének néznénk. Középről nézve azonban talán az egyik legszebb úszórécének. Egész teste szürke, nagyon finom, vékony sávzással, ez a mellen átmeleg feltűnőbb foltozásba. Feje barnásszürke, válltollai világosbarnák, fekete középpel. Egész fartájéka fekete. Távolról ez a legszembetűnőbb jellegzetessége, ez alapján minden úszóréce tojójától megkülönböztethető. Röptében jól látható kis fehér szárnytükre, a legbelső karevezői fehérek. Szárnyán közepesen gesztenyebarna folt van. A tojó nagyon hasonlít a tőkés réce tojójához, elkülönítésükhöz gyakorlat kell. Kisebb, finomabb alkutú. Csőrének mintázata szabályos, a csőr teteje sötét, oldalán narancssárga sáv fut végig. Szárnytükre a gácsérhoz hasonlóan fehér, de ez a fehér folt kisebb.

Grafika: Kókay Szabolcs – www.kokay.hu

Kiadja a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet

A madárbarát Magyarországiért!

1121 Budapest, Költő utca 21.
Tel: 06-1/275-62-47
Fax: 06-1/275-62-67
www.mme.hu

Főszerkesztő: **Orbán Zoltán**

Munkatársak:

Ács László MME Bolt
Drexler Szilárd szerkesztőbizottsági tag
Druzbaczký Ildikó szerkesztőbizottsági tag
Faragó Ágnes nyelvi korrektúra
Hadarics Tibor faunisztika
Halpern Bálint kételtű- és hullóvédelem
Horváth Márton madárvédelem
Karcza Zsolt Madárgyűrűzési Központ
Kincses László környezeti nevelés
Lendvai Csaba helyi csoportok
Nagy Dénes területvédelem
Nagy Károly Monitoring Központ
Schmidt Emese Csipogó
Szász Péter MME Hírek

Tudományos tanácsadók:

Aradi Csaba (Hortobágyi Nemzeti Park, ny. ig.)
Csányi Vilmos (akadémikus, ELTE Etológiai Tanszék, ny. tszvez.)
Csorba Gábor (Magyar Természettudományi Múzeum Állattára)
Csörgő Tibor (ELTE TTK, Biológiai Intézet)
Fekete Gábor (akadémikus, MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet)
Kordos László (Magyar Állami Földtani Intézet)
Láng István (akadémikus, MTA elnöki tanácsadó)
Molnár V. Attila (Debreceni Egyetem, Növénytan Tanszék)
Papp László (akadémikus, MTA-MTM Állatökológiai Kutatócsoport)
Somogyi Péter (akadémikus, Anatomical Neuropharmacology Unit, University of Oxford)

Fotográfiai tanácsadók:

J. Artyuhin • **Berta Béla** • **Forrásy Csaba**
Imre Tamás • **Kalotás Zsolt** • **Kármán Balázs**
Máté Bence • **Nehézy László** • **Novák László**
Streit Béla • **Suhayda László** • **Vizúr János**

Grafikusok: **Kókay Szabolcs**, **Matyikó Tibor**,
Zsoldos Márton

Tipográfia: **Gór András**

Tördelés, nyomdai előkészítés: **Kitaibel Bt.**
Szerkesztőségi titkár: **Bányai Lászlóné**
Terjesztés: **Harangi István**

Alapító főszerkesztő: **Schmidt Egon**
Felelős kiadó: **Halmos Gergő** MME ügyvezető igazgató

Nyomás és kötés: **Korrekt Nyomdaipari Kft.**
Felelős vezető: **Barkó Imre** ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

Támogatóink:

Vidékfejlesztési
Minisztérium

A címlapon: **Borzas gödény**
– **Máté Bence** felvétele

Kéziratokkal és lapszerkesztéssel kapcsolatos információk:
www.madartavlat.hu

Új feladatokhoz új források

Az MME új, 2012–2016 közötti időszakra szóló stratégiája elkészült, az Elnökség jóváhagyta, és májusban a Küldöttközgyűlés elfogadta (a dokumentum a honlapon elérhető: www.mme.hu > Magunkról > Dokumentumok). Az új stratégia a korábbi sikeres védelmi tevékenységet továbbviszi, de számos új elemet is tartalmaz. Ezek megvalósításához még az eddigieknél is több pénzre van szükségünk.

Egyesületünk különös helyzetben van, hiszen nem csak az a célja, mint általában sok más civil szervezetnek, hogy tagjai érdeklődésének megfelelő programokat szervezzen, hanem felelősséget is vállal hazánk természeti értékeiért, különösen a madarakért. Ezért nem elegendő egy kis koordinációs irodát fenntartani és gondoskodni a tagság tájékoztatásáról, hanem drága, sok éven keresztül futó, gyakorlati védelmi programokat is meg akarunk valósítani. E téren az 1974-es megalakulás óta eltelt 38 évben kiemelkedő sikereket értünk el. Az akkori 20 pár körüli kerecsensólyom-állomány ma már 220–230 párból áll. A világon nincs még egy ország, ahol hasonló sikert érték volna el ezzel a különösen veszélyeztetett madárfajjal. De említhetném a parlagi sas, a rétisas, a szalakóta védelme terén elért eredményeinket is. Hála tagságunk önkéntes munkájának, anyagi támogatásának és sikeresen pályázó munkatársainknak, az eddigi feladatokat képesek voltunk finanszírozni.

Az utóbbi években azonban a korábbi források elapadni látszanak, és helyette magánszemélyek – elsősorban tagjaink – adományainak köszönhetően tudunk eredményes természetvédelmi tevékenységet kifejteni. Az új feladatokhoz azonban új forrásokra is szükség van.

Svájcban, Németországban és különösen Nagy-Britanniában – számos további nyugati ország mellett – óriási hagyományai vannak a civil szervezetek számára történő ingó és ingatlan vagyontárgyak ajándékozásának, vagy örökhagyásának. A gyakran tízmilliókat érő ingatlanokat a madarakra hagyományozók abban a biztos tudatban teszik ezt, hogy tudják, hagyatékukat a nyugati BirdLife International partnerszervezetei a legjobb célra használják fel, örökségük a jövőt szolgálja. Az Angol Királyi Madárvédő Egyesület (RSPB) székháza egy hatalmas parkban lévő kastélyban van, amit egy elkötelezett madárvédő hagyományozott a szervezetre. De az Angol Királyi Tudományos Akadémia bevételeinek jelentős része is adományokból, hagyatékból képződik. Egyesületünk történetében sem példa nélküli az ingatlan, vagy más vagyontárgy adományozása, hiszen a kiskunsági tanya, vagy egy budapesti lakás már ilyen módon került a tulajdonunkba, de kaptunk annak idején kárpótlási jegyeket is. Természetesen mindenki tisztában van azzal, hogy az örökhagyás egy kényes kérdés. Ugyanakkor tény, hogy sokan vannak, akiknek nincsenek örököseik, vagy olyan vagyonuk van, amiből, gondolhatják úgy, hogy juttatnak belőle a madaraknak is.

A madarak és más, számunkra fontos élőlények megőrzése ma már a magyar társadalom számára is ugyanolyan fontos kérdés, mint számos egyéb karitatív tevékenység. Egyesületünk személyi jövedelemadó 1% támogatottsága igen előkelő helyen van, hiszen 22. az összes hazai, az adófizetők által támogatott szervezet között. Ez a tény is mutatja, hogy komoly bizalomra tettünk szert, ezért joggal bízhat mindenki abban, hogy ha az MME-nek adományoz értékes vagyontárgyat, azzal a jövőt szolgálja, tulajdonja jó kezbe kerül és nemes célra hasznosul.

Haraszthy László – elnökségi tag

Tartalom

■ Tokody Béla: A szalakóta helyzete és védelme a Kárpát-medencében	4
■ Karcza Zsolt: A madárgyűrűzés 2011. évi eredményei Magyarországon	10
■ Boldogh Sándor, Farkas Emese, Farkas Roland: Az MME Gömör-Tornai Helyi Csoportja	13
■ Hadarics Tibor: Érdekes madármegfigyelések (2012. február–április)	17
■ MME Hírek	19
■ Nagy Károly: Modern eszközök a madármonitoring szolgálatában II. – Helymeghatározás	21
■ Csipogó (melléklet)	
■ Vörös Judit: 2012. év hullője – a lábatlangyik	25
■ Madártani Tájékoztató	28
– Schmidt Egon: Ragadozómadár gyűrűzési kézikönyv	28
– Boldogh Sándor: Nagy pele sikeres szaporodása befőttesüvegben	28
– Juhász Imre, Juhász Gergely: Nagy fakopáncs szorult helyzetben	29
– Orbán Zoltán: Rigógyilkos pamutcerna	29
– Árvai Gábor: A Lesence-Nádasmező madárvilága	30
■ Az MME Budapesti Helyi Csoportjának 2012. évi II. féléves programja	31
■ Haraszthy László: Egykori fészkelő madaraink – a rózsás gödény és a borzas gödény	32
■ Orbán Zoltán: Nem az ördög madarai! – Varjúfélék a Madárbarát kertben	36
■ MME Bolt – katalógus	40

A szalakóta

helyzete és védelme a Kárpát-medencében

Nyári időszakban az Alföldön autózva jellemző látvány, hogy az útszélén sorakozó villanyoszlopok vezetőkein nyugodtan üldögélnek az égszínék színű, galamb nagyságú, kissé buksi fejű madarak. Ezek a szalakóták, a szikes rétek, fás legelők feltűnő szépségű madarai, amelyeket az élőhelyeik radikális átalakulása miatt az a veszély fenyeget, hogy az elmúlt évtizedekben alaposan megfogyatkozott hazai állománya tovább csökkenhet.

© Lórá Csabá, Horváth György

Ahhoz, hogy a faj védelme érdekében szükséges lépéseket hatékonyan meg tudjuk tenni, szükséges a szalakóta helyzetét áttekinteni, különös tekintettel a hazai, illetve globális veszélyekre.

ELTERJEDÉSE

A szalakóta (*Coracias garrulus*) Palearktikus elterjedésű madárfaj, amelynek fészkelőterülete Európa délnyugati részétől Kelet-Európán át Közép-Szibériáig húzódik. Két alfaja ismert, nálunk a törzsalak, a *Coracias garrulus garrulus* fordul elő. Becsült világállománya 200 000–700 000 egyed között mozog.

Jelentős állománya él Spanyolországban, valamint Törökországban, Oroszországban és Ukrajnában, de a keleti állományok erőteljes csökkenést mutatnak az elmúlt időszakban, ezért az IUCN 2008-ban „mérsékelt veszélyeztetett” kategóriába sorolta át a fajt a „nem veszélyeztetett kategóriából”. Így a szalakóta azoknak a potenciálisan veszélyeztetett fajoknak a csoportjába

került, amelyeket jelenleg ugyan nem fenyeget a kihalás veszélye, de védelem nélkül előreláthatóan a veszélyeztetett fajok közé kerülhetnek.

A múlt században európai populációja kontinensszerte erőteljes csökkenést mutatott. Számos országból – Németország, Svájc, Dánia, Svédország, Finnország és Csehország – eltűnt, mint fész-

kelő faj. Egyes országokban ma is csak igen kevés költőpárt találunk: 2010-ben 5 pár költött Ausztriában, Szlovákiában évek óta mindössze egy pár fészkel (a pár tojó tagját a Kiskunságban gyűrték 2008-ban), Horvátországban nincs ismert költése, Szlovéniából eltűnt, mint költő madárfaj.

A SZALAKÓTA MAGYARORSZÁGON

Jellemzően erdőssztyeppéken, öreg ártéri ligetekben, fehérnyárcsoportokkal tarkított homokpusztákon, illetve erdőfoltokban bővelkedő lápréteken és kaszálókon fordult elő, de ezek hiányában napjainkban leginkább a mozaikos gyepekkel, extenzív szántókkal, facsoportokkal, öreg, magányos fákkal tarkított élőhelyen találja meg az életfeltételeit.

A 1950-es évekig – a zárt erdőket és magasabb középhegységi régiókat kivéve – gyakori költőfaj volt az ország szinte egész területén, beleértve a Dunántúl nagy részét egészen a nyugati országhatárig. Keve András az 1984-ben kiadott „Magyarország madarainak névjegyzéke” című könyvében dombvidékek erdőszéleinek fészkelő madaraként hivatkozik még rá. Folyamatos visszahúzódása az 1970-es évek közepétől felgyorsult, az 1980-as évek közepére a Dunántúlról gyakorlatilag eltűnt, mint fészkelő faj. Állomány nagyságát 1995–2002 között 400–700 párra becsülték 1-20%-os csökkenő trend mellett. Napjainkra az ország

© MATE BENCE

jelentős területeiről hiányzik ez a madár, vagy hajdani élőhelyein minimálisra zsugorodott az egyedszáma. Számottevő mennyiségben csak a Hevesi-síkon, a Borsodi-Mezőségen, a Jászságban, a Tápió-vidéken, a Kiskunságban és Délkelet-Magyarországon él, napjainkban 900–1100 párra tehető a stabil hazai populáció.

AZ ÁLLOMÁNYCSÖKKENÉS OKAI

Több ok együttes hatása vezetett a Kárpát-medencei állomány radikális megfogyatkozásához.

1. Élőhelyek elvesztése, átalakulása

A szalakóta élőhelyein jellemzően legeltetés és gyepezgázkodás, illetve extenzív mezőgazdálkodás zajlik. Azonban az elmúlt fél évszázadban folyamatosan csökkent a gyepek területe, tipikusan a szántók javára. A gyepek feltörése és a rendszerváltás utáni időszakban elindult privatizációs eljárás tovább nehezítette a gyepterületekhez köthető madárfajok – köztük a szalakóta – helyzetét, a tulajdonviszonyok átalakulása feldarabolta az eredeti élőhelyeket, és a nem kellően átgondolt infrastrukturális fejlesztések (autópálya-építések) sem kedveztek a fajnak. A gazdálkodók a legeltető állattartással szemben gyakran az istállózó

tartást preferálták, ami a legeltetés hiányában megszüntette a gyepek mozaikosságát. Még nagyobb probléma a gyepezgázkodás teljes felhagyása, amely a legelők, kaszálók gyomosodásához, bokrosodásához és invazív fajokkal való spontán beerdősüléséhez vezet.

2. Fészkelőhelyek megszűnése

Mivel odúban költő faj, a szalakóta számára nélkülözhetetlen az öreg fák és a legnagyobb testű odúkészítő harkályok megléte. Leggyakrabban a fekete harkály és a zöld küllő elhagyott odút foglalja el, de a természetes odvak, illetve a lösz partfalak is megfelelő költőhelyet jelentenek számára. Utóbbi nagyon ritka Magyarországon, de Szerbiában, Belgrádtól délre kizárólag löszfalakban készít magának költőüreget, hasonlóan a gyurgyalaghoz.

A fészkelőhelyek biztosítása miatt fontosak számára a könnyen és spontán odvasodó puhafa fajok, hazánkban főleg a fehér és szürke nyár. A jelenlegi erdészeti gyakorlat azonban nem kedvez az odvasodó idősebb fák megmaradásának, illetve a még meglévő ilyen példányokat, állományokat vagy kitermelik, vagy a viharok áldozatául esnek az öreg fűzek, nyarak és ezeknek a fajoknak a pótlására a modern erdészeti gyakorlat már szinte sehol nem helyez hangsúlyt. A fehér és szürke nyárból álló fasorok

© HORVÁTH GÖRÖGY FELVÉTELEI

és ligetek helyére az erdészek tájidegen akácot és nemesnyarasokat telepítenek. A tulajdonviszonyok megváltozása az idősebb fák gyors kitermeléséhez és az előzőek során említett, gyorsabb profitot jelentő fafajok telepítéséhez vezetett. A folyók ártéri gazdálkodása is átalakult, a hajdani klasszikus gyakorlat a múlté lett, az öreg, könnyen odvasodó botlós fűzeseknek hírmondója is alig akad, helyüket nagy kiterjedésű nemesnyarasok vették át. Az ártéri legeltetés, mint gazdálkodási forma eltűnt, és manapság már ritkán látni a töltésen legelésző birkanyáját is. Ez, nem is olyan régen, természetes jövedelem-kiegészítést adott a gátőröknek, és a téli takarmány biztosítása miatt a töltésoldalak rendszeres kaszálása is magától értetődő volt.

3. Áramütés

A faj táplálkozási stratégiája nagy kockázatot jelent, mert a vártavadász szalakóta kifejezetten kedveli leshelyül használni a középvezetékű vezetékek oszlopait, mivel sok élőhelyen kizárólag ezek az alkalmas kiemelkedő pontok a táplálkozótérületen. Ennek következtében viszont gyakran szenvednek áramütést a szigeteletlen oszlopfejekon, amikor a keresztartó vasra leszálló madár kitért szárnyaival érinti a feszültség alatt lévő vezetéket.

4. Gázolás

Különösen a fiatal, frissen kirepült, tapasztalatlan szalakótákat fenyegeti az a veszély, hogy az utak menti villanyoszlopokról vadászva autóval összeütköznek, miközben az úttestre leszálló rovarat igyekeznek zsákmányul ejteni.

5. Vonulás, telelés

A fészkelőhelyi viszonyok mellett a hosszú távú vonuló madárfajokat sújtó általános problémák is hatással vannak a szalakótákra. Ezek közül az egyik legkomolyabb a Földközi-tenger európai és afrikai partvidékén egyaránt zajló illegális vadászat, mely a gyűrűzési adatok alapján is igazolható károkat okoz. Legutóbb

© HORVÁTH GÖRÖGY

egy 2010-ben a Vajdaságban gyűrűzött, fiatal, költőhelyére visszafelé igyekvő szalakóta esett Szaúd-Arábiában áldozatául az értelmetlen céllövészetnek. Az ember jelentette kockázatot a természeti viszonyok romlása is súlyosbítja, a hosszú távú vonulók által átrepült Szahara területe évről évre növekszik, szélessége néhol már az 5000 kilométert is eléri.

A faj kontinensen átnyúló, nemzetközi védelmét az is nehezíti, hogy továbbra sem tudjuk, hol telel a hazai állomány. Annyit tudunk csak, hogy valahol Afrika keleti vagy déli részén, de ennél több információval egyelőre nem rendelkezünk. A kérdés azért különösen fontos, mert így nem vizsgálhatjuk, hogy az európai állomány 1975–1985 közötti összeomlásában milyen szerepe lehetett (valószínűleg igen jelentős) az afrikai

vonuló- és telelőhelyi viszonyok megváltozásának. Ezért különösen fontos, hogy a lehető legrövidebb időn belül információt szerezzünk a szalakóták telelőterületeiről és vonulási útvonalairól.

SZALAKÓTAVÉDELEM A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

A szalakóta gyakorlati védelme 1986-ban kezdődött Csongrád megyében, ahol Jakab Béla ötlete alapján az MME Csongrád Megyei Helyi Csoportja dr. Molnár Gyula vezetésével mesterséges „D”-odúkat helyeztek ki a Balástya és Kistelek közötti, gypfoltokkal tarkított, ligetekkel tagolt mezőgazdasági területeken, ahol 10 év alatt az ott költő szalakóták számát két párról negyvenre emelte. Hasonló odútelepítéssel a Hevesi-síkon és a Borsodi-Mezőség területén a Bükki

Helyi Csoport ért el jelentős sikereket, ahol mintegy 20 év alatt 250–300 pár közötti stabil állományt hoztak létre. Az odútelepítések mellett folytatott alapkutatások feltárták a szalakóta költésbiológiájára és élőhelyhasználatára vonatkozó alapinformációkat is. A Vajdaságban 2003-ban indult a hazai tapasztalatokat is felhasználó fajvédelmi program. A határtól induló és fokozatosan dél felé haladó odútelepítések eredményeként 2010-re 20 párról 100 párra sikerült az állományt feltornászni.

Az összegyűlt tapasztalatok alapján az MME és a Vajdasági Madártani Egyesület – mely 2011-ben Szerbiai Madártani Egyesület (SZME) néven országos tevékenységű szervezetté alakult – 2009-ben elhatározta, hogy két magyarországi nemzeti parkunkkal (Kiskunsági és Kőrös-Maros Nemzeti Park) összefogva pályázik a határon átnyúló IPA programba. A partnerek két madárfaj: a kék vércse és a szalakóta fajvédelmi programjában látták az együttműködés lehetőségét, és „**A Natura 2000-es jelölőfajok állat-egészségügyi monitorozása és védelmi intézkedések**” (CONSN2KBIRDS HU-SRB/0901/122/120) címmel készítették el közös pályázatukat, mely 2010. június 1.–2011. szeptember 30. között az első komoly szalakóta fajvédelmi program volt a Kárpát-medencében.

A HU-SRB PROGRAM

A 15 hónapos munka célja a hosszú távú szalakótavédelem térségi megalapozása volt, mely az alábbi tevékenységi területek keretében valósult meg.

1. Szalakótarevirek felmérése

A magaslati pontokra („vartákra”) kiülő, és innen vadászó szalakóták könnyű megfigyelhetősége segítette a fészkelési időszakban végzett revírtérképezést, melyre 2010-ben két alkalommal (júniusban és júliusban) került sor Csongrád és Bács-Kiskun megyében nemzeti parki örök és az MME önkénteseinek bevonásával. Az észlelt szalakóták helyzetét GPS segítségével rögzítettük, és az így kapott ponttérképen – a terepi tapasztalatok és

© HORVÁTH GRÖNGY FELVÉTELEI

© MATE BENEC

irodalmi adatok alapján – a megfigyelési pontok köré rajzolt 1,5 km sugarú zónát tekintetük a pár élőhelyének. A két megfigyelési időben egymáshoz közel eső, átfedő területeket egybevitük, és végül az így kapott revírek alapján határoztuk meg a költőpárok számát. Ezt az adatot összevetettük az ismert és ellenőrzött odúk számával, így a 2010-es monitoring során 400–430 párra becsültük az állományt a két megyében.

2. Odúgyártás és -kihelyezés

A munka első lépését a kihelyezendő odúk területalapú kódrendszerének kidolgozása jelentette, amihez el kellett végezni a korábbi évek során kihelyezett odúk helyzetének GPS alapú pontosítását, majd az új rendszerbe történő integrálását. Ezt követően kerülhetett sor a pályázati forrásból legyártatott 850 db (!) odú kódrendszer szerinti kihelyezésére, melyben a természetvédelmi örök nyújtottak nélkülözhetetlen segítségét.

3. Odúadatbázis fejlesztése

Az összes kihelyezett fészkelőodú koordinátáját és minden fontosabb paraméterét (kihelyezés időpontja, fafaj, tájolás, magasság, gyűrűző) rögzítettük a kihelyezéskor.

Ezen adatok alapján, amelyek folyamatosan frissítve tartalmazzák az adott fészkekhez tartozó foglalásokat, szí-

nes jelöléseket, értékes információkhoz fogunk jutni a jövőben.

4. A szalakóták színes jelölése

A szalakóták jelölésének hazai története az 1920-as évekre nyúlik vissza. Az MME Madárgyűrűzési Központ adatai alapján az elmúlt 85 évben (1926–2011) 7763 szalakótára került gyűrű, ebből 7583 (97,6%) fiókkorban kapott jelölést. Ebből a nagyszámú madárból mindössze 31-ről (0,4%) érkezett visszajelentés, ami rendkívül kis arány. Ez is igazolja, hogy a csak fémgűrűvel történő jelölés, visszafogás nem kellően hatékony (a faj felnőtt egyedeit nem lehet nagy számban befogni), és ezért is korlátozottak a szalakótákkal kapcsolatos ismereteink. Éppen ezért a program kiemelkedően fontos részét képezte a színes gyűrűs jelölési rendszer módszertanának kidolgozása, mert a színes gyűrűvel is ellátott madarak távcső segítségével befogás nélkül is azonosíthatóak. A jelölési rendszer a fémgűrű mellett két műanyag jelölőgyűrűre épült, mely különböző színeivel (sárga, kék, zöld, fekete, fehér) a jelölés területkódját képezte. A jobb csüdre a karakteres gyűrű kerül, amelynek alapszíne országonként eltérő: a Szerbiában használtakon sárga alapon feketék, a Magyarországon alkalmazottakon fehér alapon feketék a két betű és egy szám kombinációjából álló karakterek.

A 2010-ben megjelölt 220 madárból 4 került meg, mivel azonban a 2011-es szezonban csak Magyarországon már 804 szalakótát jelöltünk színes gyűrűvel, az idei évben nagyobb számú megkerülésre számíthatunk.

5. Ismeretterjesztés

A program fontos részét képezte a szalakóták társadalmi ismertségének növelése kiadványok, előadások segítségével, amelyek segítettek minden érintettnek: földtulajdonosoknak, gazdálkodóknak, áramszolgáltató vállalatoknak, erdészeknek, valamint a terepi munka és a madarak iránt érdeklődő embernek figyelmét felhívni a faj védelmének fontosságára és lehetőségeire.

A SZALAKÓTA JÖVŐJE A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

A 2011. szeptember végén sikeresen lezárult projekt megteremtette azokat a kereteket, melyek alapját képezik a hosszú távú, még kiterjedtebb fajvédelmi munkának. Azt már tudjuk, hogy a mesterséges odúk kihelyezése megfelelő átmeneti megoldás, de amíg a legeltetési gyeppgazdálkodás, az ártéri gazdálkodás és az átgondoltabb erdészeti gyakorlat nem alapoz meg egy hatékony és fenntartható élőhelyvédelmet, addig a Kárpát-medence kék madarainak fennmaradása kérdéses marad.

Tokody Béla

A madárgyűrzés

2011. évi eredményei Magyarországon

– Számok, fajok, szemelvények, érdekességek –

A madárgyűrzés egy kutatási módszer, ami a madarak egyedi jelölésén alapul. A sorszámozott gyűrűkkel megjelölt madarak minden egyes megfigyelése, visszafogása vagy megkerülése sokat árul el életükről, különösen mozgásukról, vonulásukról. A madárgyűrzés segítségével – sok más igen hasznos eredmény mellett – megismerhetjük az egyes madárfajok szezonális vonulási útvonalait, pihenő- és táplálkozóhelyeit, telelőterületeit, végső soron a madárvonulási rendszerek egész Földünket átfogó hálózatát. A magyar madárgyűrzést 1976 óta – a megalakulását követő második évtől – az MME Madárgyűrzési Központja koordinálja.

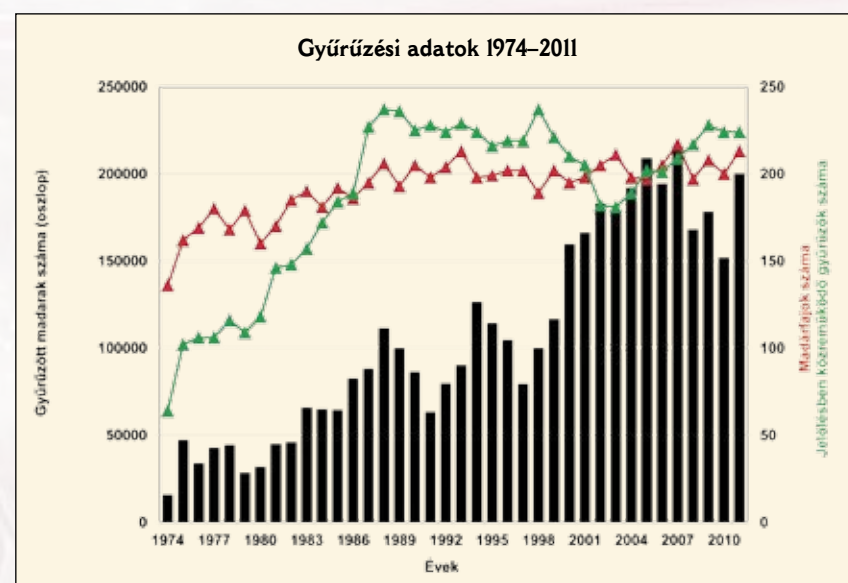
A Madárgyűrzési Központ 2011-ben 367 madárgyűrzőt tartott nyilván, akik közül 224-en gyűrűztek madarakat tavaly, összesen 213 faj 200 089 egyedét. Ez 2007 és 2005 után a harmadik olyan esztendő volt, amikor 200 ezret meghaladó gyűrűzési eredmény született. Az összes jelölt madár felét 6 faj tette ki:

1. füstifecske (20 096 pld.),
2. széncinege (19 292 pld.),
3. barátposzáta (18 713 pld.),
4. cserregő nádiposzáta (15 017 pld.),
5. foltos nádiposzáta (13 995 pld.),
6. vörösbegy (12 750 pld.).

Az összes gyűrűzött madár közül 13 528 példány volt fióka, legtöbb esetben:

1. széncinege (2982 pld.),
2. vörös vércse (1284 pld.),
3. örvös légykapó (1123 pld.),
4. fehér gólya (1090 pld.),
5. szalakóta (1010 pld.).

A gyűrűzéseken felül tavaly összesen 21 884 madár 33 381 visszafogását rögzítették a hazai gyűrűzők. A korábbi évekhez hasonlóan a gyűrűzési és visszafogási adatok jelentős hányadát (48,5% és 66,2%) az *Actio Hungarica* madárgyűrűző állomásokon regisztrálták (gyűrűzés + visszafogás):

- Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Tábor (8743 + 1883 visszafogási adat),
- Fenékpusztai Madárgyűrűző Állomás (12 279 + 1862),
- Kolon-tavi Madárvárta (11 507 + 3391),
- Ócsai Madárvárta (18 934 + 7140),
- Sumonyi Madárvonulás-kutató Állomás (26 916 + 3888),
- Szegedi Fehér-tavi Ornitológiai Tábor (11 156 + 1865),
- Tömördi Madárvárta (7535 + 1953).

A 2004-ben 14 mintavételi helyszínnel indult CES programban (Contact Effort

Sites / Állandó Ráfordítású Gyűrűzés Program) 2011-ben már 34 CES ponton összesen 85 madárfaj 8536 egyedére került gyűrű, és 2544 visszafogást regisztráltak. Ezeket kívül jelentős gyűrűzési eredmények születtek az 1983 óta működő *Akció Riparia* partifecske-monitorozó programban, valamint további madárgyűrűző táborokban és gyűrűzőpontokon:

- Dávod (Földvári-tó),
- Dinnyés (Elza major),
- Farnos (Gátórház),
- Hortobágy (Madárvárta),
- Hódmezővásárhely (Téglagyári tavak),

- Naszály-Ferencmajor (Hopp Ferenc Természetismereti Tábor),
- Pilisszentlászló (ELTE Viselkedés-ökológiai Kutatócsoport kutatási területe),
- Veszprém (Árpád utca).

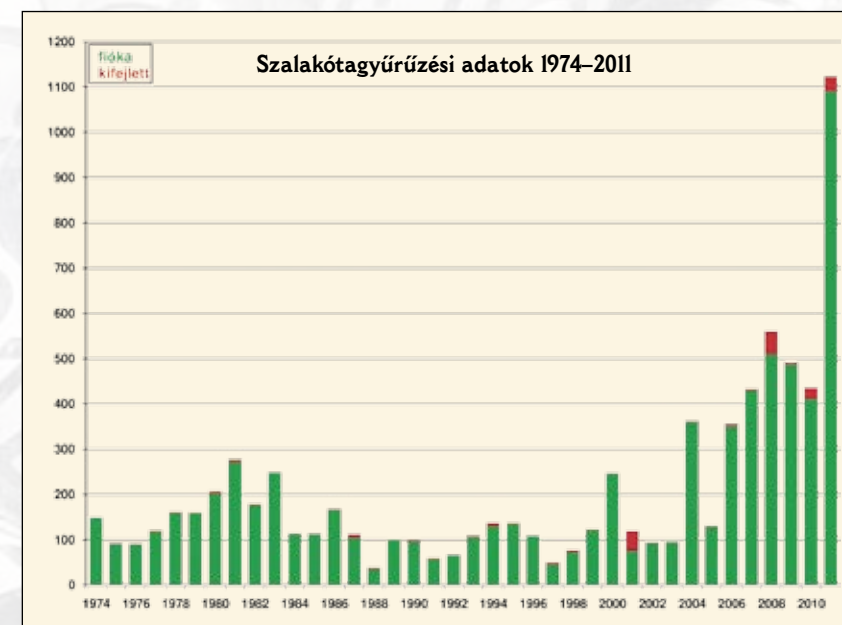
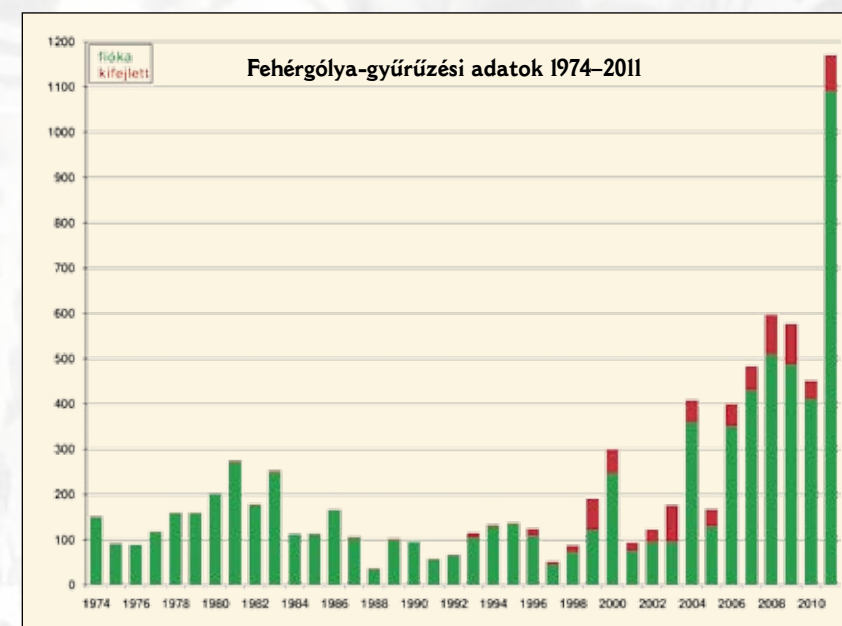
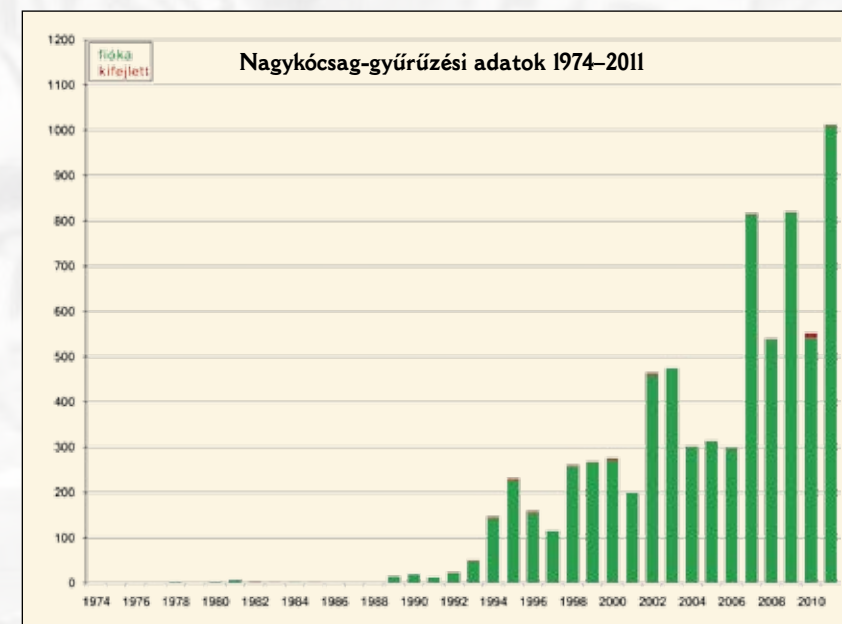
Számos madárfaj gyűrűzésében hozott kimagasló eredményeket a 2011. év. A nagy kócsag színesgyűrűzési projektjének köszönhetően 2011-ben 25 gémtelepen összesen 611 madárra került három karakteres alfanumerikus kóddal ellátott piros gyűrű. A fehérgólya-gyűrűzések 2011-ben minden korábbi év eredményét felülmúlták, összesen 1090 fiókára került gyűrű, legnagyobb részük színes jelölést is kapott, és további 81 madarat a mentőhelyeken jelöltünk meg. A szalakótaprogramon belül országosan összesen 1043 madár kapott jelölést, többségük színesgyűrű kombinációt, amely a gyűrűzés területét adja meg, és kóddal ellátott egyedi színes gyűrűt is (erről a programról olvashat a 4–9. oldalon). Az énekesmadarak közül az összes korábbi évhez képest kiemelkedő gyűrűzési eredményeket mutat például a vörösbegy (12 750 pld.), az erdei szürkebecg (1511 pld.) vagy a fekete rigó (3689 pld.) 2011. évi összesítése.

A tavalyi évben összesen 2046 megkerülési levelet dolgoztunk fel a Madárgyűrűzési Központban. A gyűrűzési tevékenységből származó visszafogásokon kívül 2011-ben az eddig beérkezett adatok alapján összesen 5223 színes gyűrűs megfigyelés, valamint 551 egyéb megkerülés gazdagította a madárgyűrűzési adatbankot, amely jelenleg összesen **5 068 868** adatrekordot tartalmaz!

2011-ben is számos érdekes megkerülési vagy visszafogási adat érkezett a Madárgyűrűzési Központba. Ezek egy része a meglévő adatainkhoz képest nagyobb életkort elért madarak megkerülései, amelyek közül néhányat kiválogattunk.

Bütykös hattyú

Az 1995-ben Horvátországban jelölt madarat többszöri magyarországi észlelés és átgyűrűzések után 2011-ben ismét azonosították a gyűrűzési helyen.

Énekes hattyú

A 2004-ben Lengyelországban jelölt madarat a gyűrűzése óta 110 alkalommal azonosították számos országban, legtöbbször hazánkban, a Begécsi-halastavakon, ahol 2011-ben is megfigyelték.

Nyári lúd

Az 1999-ben fiókaként Mekszikópusztán jelölt madarat 2011-ben is leolvasták számos alkalommal ugyanott.

Fehér gólya

Évek óta rendszeresen Fertődön fészkel egy 1998-ban Szlovákiában jelölt fehér gólya, amelyet 2011-ben is azonosítottak a költési időszakban. Egy másik híres gólyánkat, a 2006-tól itthon rendszeresen megfigyelt, Fülöpnek elnevezett madarat, amelyet 2003-ban jelöltek fiókaként Spanyolországban, 2011-ben is észlelték Bodrogkeresztúron (eddig egyetlen télen sem vonult el).

Fekete gólya

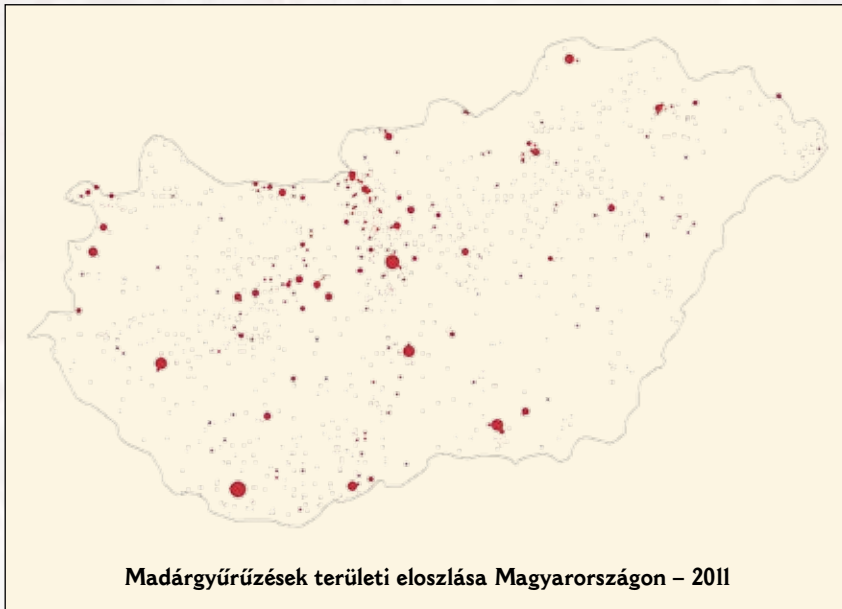
Az 1999-ben Tolna megyében színes gyűrűvel jelölt madarat 2011 őszén Izraelben azonosították.

Kanalasgém

A 2003-ban indult színesgyűrűzési programban megjelölt madarak jelentős hányadát figyelték már meg számos országban. Az első évben színes gyűrűvel megjelöltek (74 pld.) közül hat példányt is azonosítottak 2011-ben.

Rétisas

A 2003-ban Finnországban fiókaként megjelölt madarat 2011 év elején is észlelték, immár ötödik alkalommal a Hortobágyon.

Madárgyűrűzések területi eloszlása Magyarországon – 2011

Egerészölyv

Az 1997 tavaszán Székesfehérváron jelölt madár friss tetemét 2011 elején a jelöléstől pár kilométerre találták meg.

Daru

Egy 2003-ban Finnországban megjelölt madarat 2011-ben is azonosították a színesgyűrű kombináció alapján Csongrád megyében több alkalommal is.

Gólyatöcs

A 2004-ben Olaszországban fiókaként színes gyűrűvel jelölt példányt 2011 nyarán azonosították Tiszaalpár határában.

Szerecsensirály

Egy 1995 telén Franciaországban jelölt madárnak a 161. leolvasása 2011-ben történt a Csaj-tavon. A hazai gyűrűzésű szerecsensirályok közül egy 1996-ban Soponyán fiókaként jelölt madarat 2011 nyarán fogtak vissza a szegedi szemételepen, majd az új színes gyűrűje alapján tavaly novemberben azonosították Spanyolországban is.

Dankasirály

Egy 1998-ban, a faj hazai színes gyűrűzésének első évében jelölt madarat 2011 decemberében azonosították Bécsben.

Sárgalábú sirály

A Horvátországban 2001-ben fiókaként jelölt madarat a soproni szemételepen észlelték 2011 végén.

A harkályok és énekesmadarak közül is számos, régebben gyűrűzött példányt fogtak vissza 2011-ben, legtöbbször a gyűrűzés helyén:

- nagy fakopáncs (Izsák, 2004–2011),
- közép fakopáncs (Tömörd, 2002–2011),
- partifecske (Komárom, 2003–Szlovákia, 2011),
- fülemüle (Dombóvár, 2003–2011),
- fülemülesitke (Izsák, 2002–Horvátország, 2011),
- cserregő nádiposzáta (Sumony, 2001–2011),
- nádirigó (Ócsa, 2004–2011),
- barátposzáta (Sumony, 2004–2011),
- örvös légykapó (Pliisszentlászló, 2002–2011),
- tövisszúró gébics (Dombóvár, 2004–2011),
- szajkó (Szalonna, 2004–2011),
- seregély (Fenekpuszta, 2004–2011),
- zöldike (Regöly, 2004–2011),
- citromsármány (Garbolc, 2004–2011).

2011-ben a Szent István Egyetem Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar két hallgatója: *Sarlós Dávid* és *Zimmermann Zita* gyűrűző munkatársaink, valamint a Nyugat-Magyarországi Egyetem Erdőmérnöki Kar hallgatója: *Terray Zsuzsa* a Központban töltötte szakmai gyakorlatát. Munkájukat ezúton is köszönjük!

Karcza Zsolt

„Aki meg akar tenni valamit, talál rá módot, aki nem, az talál kifogást.”
(Stephen Dolly)

Az MME Gömör-Tornai Helyi Csoportja

Az MME Gömör-Tornai Helyi Csoportja – Horváth Róbert kezdeményezésére – 1990. október 14-én alakult meg Jószafton 17 alapító taggal. Kezdetben a működési terület a Sajó, Bódva, Rakaca vízfolyások és az országhatár által lezárt terület volt. A csoport alakuláskori célkitűzései a működési terület flóra- és faunakutatására, illetve néhány veszélyeztetett élőhely (pl. Alsóhegy) aktív védelmére irányultak.

1997-ben a működési terület az eredetihez képest jelentősen megnőtt, jelenleg Borsod-Abaúj-Zemplén megye északi részére, a Sajó, a Hernád és az országhatár által közbezárt területre terjed ki. A jellemzően kis népsűrűségű, aprófalvas működési terület nagysága kb. 2200 km². A perifériális helyzetnek és a területi adottságoknak köszönhetően a csoport mindig a kisebb taglétszámúak közé tartozott (jelenleg 50 fő), a tevékenységi kör azonban igen szerteágazó. A tagok a madártani felméréseken és madárvédelmi munkákon kívül élőhelykezeléseket és intenzív oktatási-ismeretterjesztési tevékenységet is végeznek.

A csoport irányításának feladatait jelenleg Boldogh Sándor titkár (1998-tól), Farkas Roland elnök (2009-től), Konyha Dóra titkárhelyettes (2000-től) és Szentgyörgyi Péter elnökhelyettes (1998-tól) látja el. Főállású alkalmazottként Farkas Emese dolgozik, aki az oktatási, ismeretterjesztési tevékenységeket irányítja.

KITERJEDT SZAKMAI KAPCSOLATOK

A helyi adottságok miatt (például: nagyobb települések, felsőfokú oktatási intézmények hiánya) csoportunk működési területén alapvető fontosságú a hatékony természetmegőrzési feladatok

végrehajtásakor a megfelelő munkakapcsolatok kiépítése. Legfontosabb szakmai partnerünk az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság (ANPI), melynek lényegesen nagyobb működési területe teljesen lefedi a csoport működési területét. Védelmi és felmérési programjaink szervesen összekapcsolódnak az ANPI munkájával. A tagság és a Nemzeti Park Igazgatóság munkatársai között szintén jelentős az átfedés, ami teljesen érthető, hiszen a természetvédelem ügye iránt érdeklődők jelentős része már diákként kapcsolatba került az Egyesülettel, és ez az együttműködés később sokakkal hivatásosként is fennmaradt. Mivel a térségben bőven akad természetvédelmi tennivaló, úgy gondoljuk, hogy a két szervezet az elmúlt negyed évszázadhoz hasonlóan a jövőben is jól kiegészítheti, támogathatja egymás munkáját.

Az ANPI mellett intenzív szakmai kapcsolatot ápolunk a Bükk Nemzeti Park Igazgatósággal (BNPI), a miskolci Ökológiai Intézet a Fenntartható Fejlődésért Alapítvánnyal, a putnoki Gömöri Múzeummal, illetve az Egyesület többi helyi csoportjával, különösen a Zempléni, a Bükk és a Hajdú-Bihar Megyei Helyi Csoporttal.

Többoldalú együttműködés keretében, a helyi csoport aktív részvételével valósult meg a Miskolci Vadasparkban egy sérült madarak mentését segítő volierrendszer megépítése is. A fehér gólyák és ragadozó madarak intenzívebb védelme érdekében pedig az Észak-magyarországi Áramszolgáltató ZRt.-vel kötöttünk együttműködési megállapodást. A kiépült kapcsolatrendszernek köszönhetően általában nagyon gyorsan kezelni tudjuk

Kiemelt programunk a gyöngybagoly állományának védelme és felmérése

például az elektromos vezetékállomásra épült gólyafészkek okozta problémákat.

2002-ben, természetvédelmi célú gyepek végreajtása érdekében, hosszú távú együttműködési megállapodásokat kötöttünk Szuhaftó, Kelemér és Gömör-szőlős önkormányzataival a harisvédelmi programunk keretében. Később sikerrel pályáztunk a kezelt területek megvásárlására is, mely védett gyepek segítségünkkel végül az állami természetvédelem vagyonkezelésébe kerülhettek.

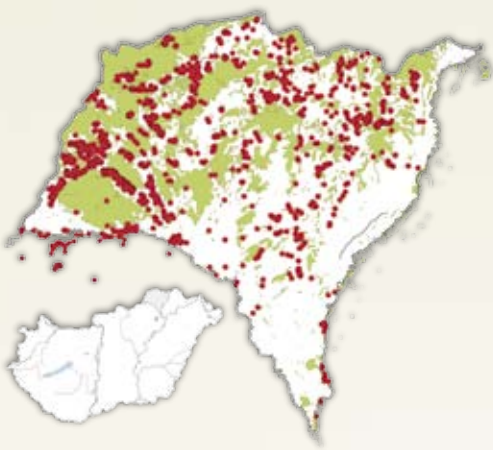
FAJFELMÉRÉSI ÉS -MEGŐRZÉSI PROGRAMOK

Egyik legrégebbi programunk a jórészt emberi településekhez kötődő gyöngybagoly költőállományának megőrzése érdekében végzett felmérési és védelmi munka. Ennek keretében évente 100–120 épület felmérését végezzük el, a kihelyezett költőládák száma pedig megközelíti az 50-et. Eredményeink azt mutatják, hogy a területen jelentős költőállomány él, a legjobb évben 52 bagolyt regisztráltak.

© BOLDOGH SÁNDOR

A csoport működési területe és az elmúlt évek (1997–2011) harisfelméréseinek eredménye, melyet a hatósági természetvédelem is felhasznál

rálunk. A két évtizede futó védelmi és felmérési munka tapasztalatai alapján világosan látjuk a területi állomány megóvása érdekében szükséges feladatokat. Ezek szerint az épületlakó védett állatok megőrzése csak fokozott erőfeszítésekkel (rendszeres ellenőrzés, takarítás, tájékoztatás, ládakehelyezés stb.), illetve az épületek kezelőinek maximális bevonásával lehet eredményes. A megfelelő tájékoztatás érdekében „*Tornyok, baglyok, denevérek – Természetvédelem az épületekben*” címmel készítettünk egy országosan terjesztett ismeretterjesztő füzetet is, amely működési területünkön már minden egyházi épület kezelőjéhez és lelkipásztorához eljutott. Mivel a témában jelentős tapasztalatokra tettünk szert, így nem véletlen, hogy 1998 és 2007 között – Boldogh Sándor irányításával – csoportunk koordinálta az MME országos gyöngybagolyvédelmi és -felmérési programját is.

A fokozottan védett haris – mely néhány évtizede még az üde gyepek

viszonylag gyakori madárfaja volt – napjainkra szinte a teljes elterjedési területen veszélybe került. Az állományok csökkenésére hazánkban is felfigyeltek, évtizedekig azonban csak kis területekre kiterjedő felmérési eredmények voltak, melyek átfogó értékelést nem tettek lehetővé. Az ország nagyobb területeire kiterjedő felmérések 1997-ben, alapvetően az MME szervező munkájának köszönhetően indultak meg. Csoportunk is ekkor bővítette ki a megelőző évek lokális felméréseit. Mára ez a vizsgálat-sorozatunk hazánkban az egyik legjelentősebb állományrészt érintő, az egyik legnagyobb egybefüggő területet lefedő harisos monitoring programmá vált (jobb években 300–350 revírt is regisztrálunk).

Az áramszolgáltató felügyeletével sok üres fészektartót látunk el műfészekkel

A felmérések és az állományvédelemben való részvétel mellett 2002-ben egy gyakorlati védelmi programot is elindítottunk a Putnoki-dombság területén, mely üde gyepek rehabilitációjával, illetve harisbarát kezelési technológiák vizsgálatával foglalkozott. 2006–2009 között a „Kutatásokra alapozott eljárások és technológiák kidolgozása rétek és gyepek biodiverzitást megőrző kezelésére”

A haris gyűrűzése az áttelepülések vizsgálata miatt is fontos

© BOLDOGH SÁNDOR

A gyöngybagoly állományfelmérése sok új denevér-előfordulási adatot is eredményezett (fokozottan védett csonka-fülű denevér)

című Jedlik Ányos NKFP pályázat végrehajtása keretében a programot jelentősen kibővítettük, melynek eredményei számos szakmai kérdésre és megoldandó feladatra hívták fel a figyelmet. Ezek között feltétlenül meg kell említeni a költési időben történő áttelepülések természetvédelmi jelentőségét, illetve az élőhelyek aktív kezelésének szükségességét. 1998–2007 között az Észak-Magyarország területén kívüli harisfelmérésekben is szerepet vállaltunk, ebben az időszakban csoportunk koordinálta az MME országos harisvédelmi és felmérési programját.

Csoportunk életében kiemelt jelentőségűek a fehér gólyára és a gyurgyalagra koncentráló programok is. Nem csupán rendszeres résztvevői vagyunk mindkét faj esetében az országos felmérési programoknak, de számos védelmi akciót is szerveztünk már (például: műfészkek építése, homokfalak rendbetétele).

OKTATÁSI ÉS KÖZÖSSÉGI PROGRAMJAINK

Szemléletformáló programjainkkal elsősorban a tágabb régió óvodáit, általános és középiskoláit célozzuk meg, de a térségünkön kívüli, sőt, határainkon túli, felvidéki magyar iskolák felkéréseinek is szívesen eleget teszünk. Több mint 30 oktatási intézménnyel tartunk kapcsolatot, ezek fele rendszeresen részt is vesz rendez-

vényeinken. Az oktatási intézmények, a tagok, illetve mintegy 200 szimpatizáns részére évente kétszer programajánlót küldünk tervezett eseményeinkről. A legalább 10 éve működtetett oktatási programunkat a kezdetektől számos önkéntes, két éve pedig egy főállású programvezető bonyolítja.

Oktatási programjaink középpontjában minden évben az aktuális „év madara” áll, előadásaink, foglalkozásaink, játékos feladataink legtöbbször e téma köré csoportosulnak. Ismeretterjesztő előadásokat azonban a madárvédelem mellett bármely más, természettel kapcsolatos témáról is tartunk. A foglalkozásokat gyakran játékok követik, mivel ennek révén a gyerekek sokkal könnyebben megjegyzik a hallottakat, illetve a játék során át is ismételhetik az új ismereteket. A „fecske-fogócska” során például a hazai fecskefajok, ragadozók, valamint táplálékrovark jelmezét magukra öltve, egyfajta tápláléklánc-fogócskában tanulják meg, hogy mely fajok vadásznak a fecskékre, illetve melyek jelentenek fecsketáplálékot. A kidolgozott jelmezek a fecskefajok megkülönböztető jegyeinek megjegyzésében is sokat segítenek. Az egerészölyv-fészekrakó játéknál az ifjú „ölyvmamák” és „ölyvpapák” közös munkával építenek fészket és készítenek gyurmatozásokat.

A kézműves foglalkozásainkon a legkisebbek is nagy lelkesedéssel munkálkod-

A csoport által készített év madara plakát

Az ANPI-vel közös rajzpályázatunk egyik alkotása

nak egy-egy madárfigura elkészítésén. A sógyurmából, színes papírokból vagy gyapjúból „születő” madárkák közel vizsik az apróságok többségét a megmintázott állatokhoz. Az agyagból gyúrt golyócskák gondos egymás mellé illesztgetése során mindenki megtapasztalja, hogy milyen aprólékos és fárasztó munkát végeznek fecskéink fészük elkészítésekor.

Az iskolások természetismereti foglalkozásain a mikroszkópos gyakorlattól kezdve, a víz- és avarvizsgálaton át, bagolyköpetek elemzéséig többféle téma választásának lehetőségét biztosítjuk. A nagyobbak számára szervezett odúismereti foglalkozásokon bemutatjuk a különböző odútípusokat és a bennük költő madárfajokat. Tapasztalataink szerint népszerűek a hangok vagy képek alapján történő madárfelismerő feladatok is.

Helyi csoportunk – az ANPI-vel közösen – a kezdetektől szervezője a fehér gólya közismertségére építő, liechtensteini-svájci támogatású CICONIA HUNGARICA országos természetvédelmi oktatási programnak. Ennek keretében több oktatási anyagot adtunk ki az elmúlt években, illetve támogattuk más csoportok gólyavédelmi programjait (például rajzpályázatok, kiállítások) is. A program keretében készítettünk egy 10 tablóból álló vándorkiállítás, mely 4 sorozatban az ország számos részét bejárta már, illetve kicsinyített változatban legalább 70 iskola térítésmentesen meg is kapta azt. A program

folytatásaként 2012-ben egy gólyavédelmi foglalkoztató és munkafüzet megjelenését tervezzük.

A természetvédelmi jeles napokat általában kiemelt programokkal ünnepeljük meg. A Madarak és Fák Napján, valamint az Állatok Világnapján előadásokkal és vetélkedőkkel, míg a Fülemülék éjszakáján és az Európai Madármegfigyelő Napokon terepi programokkal, madármegfigyelő túrákkal, bemutató gyűrűzéssel várjuk az érdeklődőket.

Rendszeresen szervezünk egyesületi kirándulásokat is, melyeken általában az Aggteleki Nemzeti Park és környékének legszebb helyeire látogatunk el. Az elmúlt évben például kilenc alkalommal, összesen 265 fővel túráztunk Jósvalfő, Aggtelek, Perkupa, Szögliget, Múcsony és a Rakaca-víztároló környékén. Igyekszünk mindig „nyitott szemmel” járni, a madarak mellett más állatokat, növényeket, illetve az élettelen természeti értékeket, jelenségeket is észrevenni. Madármegfigyelő túráinkon leginkább a vizes élőhelyeket keressük fel (Rakaca-víztároló, múcsonyi mocsarak), ahol vízimadarak megfigyelésére is lehetőség nyílik.

Két énekesmadár-odútelepet működtünk Jósvalfő és Szögliget határában. Az odúk takarítását, cseréjét minden ősszel érdeklődő felnőttekkel és gyerekekkel közösen végezzük. Ilyenkor természetesen szó esik az odúlakó fajokról, azok védelméről, illetve az odúkihelyezés hasznosságáról is. Tapasztalataink terepnaplókban is mindig rögzítjük, így már többéves adatsor alapján tudjuk nyomon követni az egyes odúk „élettörténetét”.

A BÓDVA-VÖLGYI MADÁRVONULÁS-KUTATÓ ÉS TERMÉSZETVÉDELMI TÁBOR

1986-ban kezdte meg működését Szalonna község határában a helyi csoport és az ANPI közös szervezésű madárgyűrűző tábora. A Bódva-völgy kedvező adottságokkal rendelkezik a vonuló madarak számára, változatos élőhelyein kiváló táplálkozó- és pihenőhelyek várják a szárnyas vándorokat. Nem véletlen, hogy Szlová-

nia legnagyobb madárgyűrző táborát ugyancsak a Bódva-völgyében, Szalonnától 25 kilométerre északra, Somodi (Drienovec) község mellett működtetik.

A tábor területén a cserjés és erdőszéli élőhelyek dominálnak. A két leggyakoribb faj a vörösbegy és a barátposzáta, őket a cinegék, rigók, fűzikék követik, melyeket a fészkelés és a vonulás idején egyaránt szép számban lehet fogni. A hazai erdei és erdőszéli fajok szinte mindegyike rendszeresen megjelenik a megfigyelt és gyűrzött fajok listáján, de a Bódvának köszönhetően gyakran gyönyörködhetünk jégmadarokban és hegyi billegetőkben is.

A tábor az elmúlt 26 év során minden évben működött, elsősorban az őszi vonulás időszakára koncentrálnak. A kezdeti néhány hetes, elsősorban faunisztikai célú kutatótáborból mára két és fél hónapig dolgozó, standard módszereket alkalmazó gyűrzőállomás lett. Az elmúlt évtizedek során sok minden megváltozott, a tábor azonban még ma is hagyományos módon, a „hőskorszakhoz” hasonlóan sátorozva, a „civilizáció” nélkülözhető elemeit mellőzve működik. Népszerűsége – talán éppen ennek köszönhetően – ma is töretlen.

A munkában a gyűrzők irányítása alatt minden évben 120–150 önkéntes vesz részt, akik segítségével egy ekkora program lebonyolítása lehetetlen lenne. A táborban dolgozók jelentős része évről-évre visszajár. Van, akit a csodálatos helyszín, van, akit a fajok,

a társaság vagy a ködös októberi hajnalok hangulata vonz ide vissza. Az önkéntesek jó része először középiskolásként, egyetemistaként érkezik, de 10–15 év múlva jónéhányan már a következő generációt is hozzák.

Az augusztus közepétől kezdődő őszi tábor során 6000–7000 madarat jelölünk meg, illetve vesszük fel a legfontosabb biometriai adataikat. A hazai és nemzetközi elvárásoknak megfelelő módszerek alkalmazásának köszönhetően az itt gyűjtött adatok sokrétűen, tudományos szempontból is hasznosíthatók, illetve más, hasonlóan működő helyszínek adataival is összevethetőek.

2004-től a terület fészkelő állományain már a tavaszi időszakban is végzünk madárgyűrzésen alapuló vizsgálatokat. A nemzetközi CES-program keretében hosszú távon gyűjtünk adatokat annak megállapításához, hogy hogyan változnak a gyakori fajok fészkelő állományai, változik-e az egyes területek madárközösségének összetétele, illetve milyen hatásoktól függ a madarak költési sikeressége.

Az elmúlt évek adatai alapján már sok új lokális ismeretet szereztünk, igazi tudományos jelentősége azonban annak van, ha az itteni eredményeket a többi helyszíni adataival együtt dolgozzák fel és

értékelik. Ezzel ugyanis képet kaphatunk az egyes madárfajok hazai és európai állományváltozási trendjéről, a változás sebességéről.

A tábornak az ornitológiai kutatáson kívül igen fontos környezeti nevelési szerepe is van a térségben. Perkupa község és a tábor között már hét éve működik a Bódva-völgyi tanösvény, amely a táborba bevezető út mentén, a területen fellelhető természeti értékeket igyekszik bemutatni a látogatóknak. A tanösvény bejárását évek óta kísérőfüzet is segíti. A táblarendszer minden évben kibővül az aktuális „év madara” bemutatásával.

A gyűrzőtáborban jelölt madarak legfontosabb külföldi megkerülései

2011-ben a Zöld Iránytű Alapítvány támogatásával sikerült felújítani és bővíteni a tanösvényt, amely megújulva várja az érdeklődőket a tábor ideje alatt. Érdeklődőkben szerencsére nincs hiány, 50–60 kilométeres körzetből évente 1000–1200 óvodás, általános és középiskolás keresi fel a tábor, ahol komplex programmal várjuk őket. Az érkezők először bejárják a tanösvényt, majd madárgyűrzési bemutatón vesznek részt. Az éppen megfogott fajok bemutatása mellett a madárvonulás rejtelseinek, érdekességeinek ismertetése sem marad el. Természetesen gyakorlati madárvédelmi tanácsok is elhangzanak, melyhez a csoportok egy-két költőodút is kapnak ajándékba. A programot általában egy kis mezei szabadprogram, illetve játék zárja.

Boldogh Sándor,
Farkas Emese, Farkas Roland

Életkép a Bódva-völgyi Madárvonulási-kutató és Természetvédelmi Táborban

ÉRDEKES MADÁRMEGFIGYELÉSEK (2012. február–április)

A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani a 2012. február–április közötti időszak legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy részét a Nomenclator Bizottságnak hitelesítenie kell, viszont ez a legtöbb esetben még nem történt meg, ennek okán a fotók kivételével sem az előfordulások pontos időpontját, sem a megfigyelők nevét nem közöljük.

FEBRUÁR

A hónap első hetében egy havasi fülespacsirtát (*Eremophila alpestris*) figyeltek meg a hajdúszoboszlói Angyalháza-pusztán. Február második hetében két öreg nilusi lúd (*Alopochen aegyptiaca*) tartózkodott a Ráckevei-Dunán, Soroksár és Dunaharaszti térségében, a Duna budapesti szakaszán pedig egy minden bizonnyal fogságból szökött tojó mandarinrécét (*Aix galericulata*) láttak (véltetően ugyanez a madár a későbbiekben a budapesti Duna-szakaszon több helyen is felbukkant). Februárban (sőt még március első felében is) egyébként többször láttak egy – szintén nyilván fogságból szökött – tojó kisasszonyrécét (*Aix sponsa*) is a Ráckevei-Dunán. A hónap második hétvégén egy valószínűleg apáca- és nyári lúd hibridet (*Branta leucopsis* × *Anser anser*) figyeltek meg a Fertőd község határában lévő Tőzeggyármajor mellett. Február közepén egy örvös ludat (*Branta bernicla*) láttak a Fertőről kihúzó libatömegben Sopronkövesd közelében, és nyilván ugyanezt az öreg madarat (ssp. *bernicla*) észlelték a hónap utolsó hetében Hegykő és Fertőszéplak között is. A hónap harmadik hétvégén egy öreg dolmányos sirályt (*Larus marinus*) észleltek a naszályi Ferencmajori-halastavakon, a hónap utolsó hétvégén pedig egy kanadai és apáca-lúd hibridet (*Branta canadensis* × *Branta leucopsis*) láttak a tatai Öreg-tavon; a Kis-Balaton II. ütemén egy öreg fekete sas (*Aquila clanga*) került szem elé. Február második felében a Magyarországon valaha látott legnagyobb énekeshatyú csapatot (*Cygnus cygnus*) figyelték meg egy Öttevény és Mosonszentmiklós közötti lucernaföldön: a hetekig ott tartózkodó csapat kezdetben 35 példányból állt, számuk fokozatosan csökkent, február utolsó és március első napjaiban 28, néhány nappal később pedig már csak 10 példány maradt a területen.

MÁRCIUS

A Kis-Balaton II. ütemén már februárban is észlelt – ott telelő – fekete sast (*Aquila clanga*) március folyamán még számos alkalommal látták, de a hónap második hetében a Geszt határában lévő Begécsi-víztározónál is megfigyeltek egy subadult példányt, március közepén pedig Debrecen mellett (Apafa) tűnt fel egy vélhetően már vonuló madár. A hónap közepén egy nilusi lúd (*Alopochen aegyptiaca*) mutatkozott Apajon (Perjés). Március utolsó hetében egy öreg rövidcsőrű ludat (*Anser brachyrhynchus*) észleltek a fertőújlaki élőhely-rekonstrukciós

Nilusi lúd (*Alopochen aegyptiaca*)
2012. február 7., Budapest, Csepel, Soroksári-Duna
Fotó: Rab Tibor

Rövidcsőrű lúd (*Anser brachyrhynchus*)
2012. március 22., Fertőújlak
Fotó: Klaus Mühlböck

Indiai lúd (*Anser indicus*)
2012. április 15., Nádasdudány, Tőzeg
Fotó: Balogh Bence

területen (Borsodi-dűlő), a hónap végén pedig egy világos színváltozatú törpesast (*Aquila pennata*) láttak a Kőszegfalva melletti Abért-tónál.

ÁPRILIS

A hónap második hetében még látták az öreg fekete sast (*Aquila clanga*) a Kis-Balaton II. ütemén; a Hortobágyi-halastavon, a debreceni és a soproni szeméttelen pedig egy-egy világoshátú heringsirályt (*Larus fuscus graellsii/intermedius*) figyeltek meg. Április közepén több napig tartózkodott egy immatur rózsás gödény (*Pelecanus onocrotalus*) a szegedi Fehér-tó és a Szegedi-Fertő térségében. Ugyanebben az időszakban a fertőújlaki élőhely-rekonstrukciós területen (Nyéki-szállás és Borsodi-dűlő) egy öreg pásztorgémet (*Bubulcus ibis*), Nádasdladány közelében egy öreg indiai ludat (*Anser indicus*), a tömörkényi Csaj-tónál egy öreg hím citrombillegetőt (*Motacilla citreola*) figyeltek meg. A hónap harmadik hetében a Vác és Sződliget között lévő bányatónál szintén egy öreg hím citrombillegetőt (*Motacilla citreola*), a Sumonyi-halastónál egy szibériai csilpcsalpfűzikét (*Phylloscopus collybita tristis*), a geszti Begécsi-víztározón egy vándorpartfutót (*Calidris melanotos*), az apaji halastavak felett pedig egy havasi sarlósfecskét (*Apus melba*) láttak (a havasi sarlósfecskének ez mindössze az ötödik előfordulása Magyarországon). Április utolsó harmadában öt napig tartózkodott egy öreg vándorpartfutó (*Calidris melanotos*) a debreceni szeméttel mellett tavon. A Föld napján egy hím citrombillegetőt (*Motacilla citreola*) láttak Csegöld határában, a Csengersimai-halastavaknál. Április utolsó hetében egy téli tollazatú laposcsőrű víztaposót (*Phalaropus fulicarius*) figyeltek meg néhány napig a fertőújlaki Borsodi-dűlőben. Ugyanebben az időszakban az ország több pontján is feltűntek pásztorgémekek (*Bubulcus ibis*): Szentistván határában egy, a balmazújvárosi Nagy-sziken előbb egy, majd kettő, Apajon egy példányt láttak. A Hortobágyi-halastavon vélhetően az az immatur rózsás gödény (*Pelecanus onocrotalus*) bukkant fel szintén a hónap utolsó hetében, amelyet korábban a szegedi Fehér-tónál láttak. Április végén Dunabogdány felett egy fakó keselyűt (*Gyps fulvus*), a Dinnyési Fertőn egy indiai ludat (*Anser indicus*), a Hortobágyi-halastavon és a debreceni szeméttelen egy-egy világoshátú heringsirályt (*Larus fuscus graellsii/intermedius*), Szegeden (Alsóváros) egy hím kerti sármányt (*Emberiza hortulana*), Balmazújvárosban egy karmazsinpirókot (*Carpodacus erythrinus*), Bakonya és Hetvehely között pedig egy sötét színváltozatú törpesast (*Aquila pennata*) figyeltek meg.

Köszönet illeti a madarak – név szerint ugyan nem említett – megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsé tették. Kérem, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Simay Gábor, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közzétevő www.birding.hu, illetve a www.rarebirds.hu internetes oldalakról származnak.

Összeállította: Hadarics Tibor

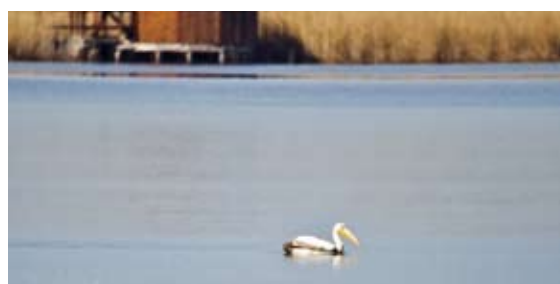
Citrombillegető (*Motacilla citreola*)
2012. április 15., Csanytelek, Csaj-tó
Fotó: Ampovics Zsolt

Vándorpartfutó (*Calidris melanotos*)
2012. április 22., Debrecen, szeméttel
Fotó: Balla Dániel

Pásztorgém (*Bubulcus ibis*)
2012. április 24., Balmazújváros, Nagy-szik
Fotó: Tar János

Rózsás gödény (*Pelecanus onocrotalus*)
2012. április 27., Hortobágyi-halastó, Kondás
Fotó: Szilágyi Attila

Kerti sármány (*Emberiza hortulana*) – hím
2012. április 28., Szeged, Alsóváros, Mátyás tér
Fotó: Tóth László

MME KÜLDÖTTKÖZGYÜLÉS 2012

Az MME, mint minden évben, 2012-ben is megtartotta rendes éves Küldöttközgyűlését, amelynek célja, hogy a küldöttek az előzetesen megismert dokumentumok alapján döntéseket hozzanak a szervezet működésével kapcsolatban. A résztvevők többek között elfogadták a módosított Alapszabályt, a 2012–2016 közötti munkát alapjaiban meghatározó stratégiát, illetve úgy döntöttek, hogy az inflációs hatások kényszerű ellensúlyozása érdekében – négy év után – növelni kell a tagdíjat. A rendezvényen számos kérdés merült fel, amelyet a szervezet vezetői készséggel megválasztak. A fontos döntések meghozatala mellett sor került az egyesületi kitüntetések átadására is.

CERNEL ISTVÁN EMLÉKÉREM ELISMERÉST KAPTAK

Péchy Tamás

Fitala Csaba

Mogyorósi Sándor

© ORBÁN ZOLTÁN FELVÉTELE

ÖRÖKÖS TAG ELISMERÉST KAPTAK

Hajtó Lajos

Dr. Endes Mihály

TISZTELETBELI ELNÖK CÍM ADOMÁNYOZÁSA

Schmidt Egon Kossuth-díjas ornitológus-írónak az Elnökség az MME Tiszteletbeli Elnöke címet adományozta, melynek keretében átvehette Zsoldos Márton festményét, mely egyik kedves madarát, a fülemülét ábrázolja.

MEGALAKULT AZ MME EMLŐSVÉDELMI SZAKOSZTÁLYA

Emlősvédelmi szakosztály alakult az MME-n belül, hogy összefogja a területtel foglalkozó tagokat, szakértőket, és egységes fellépéssel segítse a szervezet természetvédelmi törekvéseit. A 2012. május 4-én tartott alakuló ülésen elfogadták a szakosztály Szervezeti és Működési Szabályzatát és megválasztották az 5 fős elnökséget: dr. Boldogh Sándort, dr. Csorba Gábort, Görföl Tamást, dr. Németh Attilát és Pokorni Flórárt.

A hazai emlősfajok kutatása napjainkban minden eddiginél szélesebb szakemberbázissal rendelkezik, de a szerteágazó témák országos szintű összefogását, koordinálását eddig egyetlen hazai szervezet sem tudta eredményesen, illetve hosszú távon felvállalni. Az MME ehhez biztos és magas szintű háttérrel jelent, a szakosztály bővíti a pályázati lehetőségeinket, növeli a kutatások hatékonyságát, és szorosabb együttműködést tesz lehetővé a szakterület művelői között.

ITT A NYÁR – INDUL A TÁBORI SZEZON!

A táborok és madárgyűrző-állomások rendkívül izgalmas, sehol másutt nem tapasztalható élményeket kínálnak a gyerekeknek és a felnőtteknek egyaránt, legyen szó akár egy napos látogatásról, akár többnapos részvételről. A madármegfigyelés, a kézbe fogható madarak, a természetközeli életmód, a közösségi élmények és az esti tábornász nemcsak életre szóló emléket jelentenek, de sok gyereket a természetvédelmi, biológus, ökológus vagy agrárpályára irányítanak. Az országos tábori hálózat idei szezonjáról az MME honlapján tájékozódhat (www.mme.hu > Csatlakozzon > Táborok).

Jégmadár

© PATIKÓS GÁBOR

FÉL EURÓPÁT BEJÁRTA PANNI

Panni nevű parlagi sasunk, amely azzal vált ismertté, hogy 2011 májusában, pár napos korában ismeretlen tettesek kilopták egy heves megyei fészekből, majd eladták egy állatvédőnek, úgy tűnik, kiheverte a meg-

© ORBÁN ZOLTÁN

Műholdas jeladó

© ORBÁN ZOLTÁN

próbáltatásokat, és most bejárja a sasok élőhelyeit. Magyarországon kívül járt Horvátországban, Bosznia-Hercegovinában, Szerbiában, Romániában, Szlovákiában, Lengyelországban, Fehéroroszországban, Ukrajnában és Moldovában.

A fiókat 4 hetes korában helyezték vissza egy fészekbe a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság és az MME szakemberei, majd 8 hetes korában, egy igazi és egy mostohatestvérével együtt, jeladót is kapott. A másik két madár sajnos nem volt olyan szerencsés, mint ő. Tiszavirág, Panni szintén elrabolt és eladott testvére, a kirepülés után néhány héttel ismeretlen okból elpusztult, tetemet a fészektől 30 km-re találták meg. Bobák, egy jászszági saspár egyetlen eredeti fiókája, amely mellé Pannit és Tiszavirágot visszavadásítás céljából betették, szintén sok területet bejárt, elsősorban Dél-Magyarországon, de járt Szerbiában és Romániában is. Idén januárban a román határtól 2 km-re mérgezték meg Békés megyében.

Az eddig hazánkban műholdas jeladóval megjelölt parlagi sasok közül Panni szolgáltatta messze a legtöbb adatot. Jeladója több, mint kétezer GPS-pontosságú rekordot vett fel, ami felbecsülhetetlen érték a faj védelme szempontjából, hiszen pontosan kirajzolja a parlagi sasok számára fontos táplálkozó- és pihenőhelyeket a Kárpát-medencében.

ELINDULT A VILÁG ELSŐ KERECSENSÓLYOM-WEBKAMERÁJA

A MAVIR, a Bükk Nemzeti Park Igazgatóság (BNPI) és az MME szakemberei a világon elsőként szereltek webkamerát (<http://sakerlife2.mme.hu/hu>) egy fokozottan védett kerecsensólyompár fészekéhez. A MAVIR nagyfeszültségű-távvezeték hálózatának egyik oszlopán fészkelő pár életének megfigyelésével a nemzetközi kerecsensólyomvédelmi LIFE program hatékonyabbá tételéhez szerezhetünk új információkat. A fészkekamerázás másik fontos célja a kerecsensólyom bemutatása, hiszen ezeket a madarakat általában kevesen ismerik, és még kevesebben találkoznak velük a természetben. Utóbbi nem meglepő, hiszen – bár a faj állománya enyhén növekszik hazánkban – a magyar állomány 220–230 párt számlál.

Modern eszközök a madármonitoring szolgálatában II.

Helymeghatározás

A sorozat első részében a madárszámlálási munka „másik végét”: az adatok feldolgozását és az eredmények korszerű bemutatását segítő online adatbázisainkat tekintettük át (*Madártávlat* 2012/1., 12–14. oldal). Most visszatérünk a folyamat elejére, a terepi munkát segítő modern eszközökre.¹ A madárszámlálók terepi munkáját számtalan eszköz támogatja, melyek közül a helymeghatározást segítők a legfontosabbak közé tartoznak. Ezért a sorozat második részében térképekről, GPS-ekről, digitális műholdképekről és hasonlókról lesz szó.

PAPÍRTÉRKÉP ÉS TÁJOLÓ, VAGY GPS ÉS DIGITÁLIS MŰHOLDKÉPEK?

Ha madarakat számlálunk – történjen az bármelyik monitoring programunk vagy egyéb felmérés keretében –, akkor az észlelt fajok és egyedszámok mellett minden esetben rögzítenünk kell, hogy hol tartózkodtak a megfigyelt madarak. Mindegy, hogy pontos koordinátákat, vagy csak egy élőhelyfoltot kell megjelölni, a helymeghatározáshoz szükségünk lesz egy papírtérképre és/vagy valami modernebb eszközre. A kérdés már csak az, hogy mit vigyünk magunkkal, ha kellő precizitással szeretnénk meghatározni a számba vett madarak térbeli helyzetét?

Mindig az adott felmérés protokollja határozza meg, hogy milyen pontossággal szükséges a hely rögzítése. Sok esetben az is elegendő, ha tudjuk, hogy a megfigyeléseink mely UTM négyzetekben történtek, s ehhez az MME felmérőinek a '90-es évek első felétől rendelkezésre állnak az 1:100 000 méretarányú topográfiai térképekre rajzolt UTM rácsozatú munkatérképek. Az 1998-ban indított Mindennapi Madaraink Monitoringja (MMM) program felméréseiben már előre meghatározott megfigyelési pontokon kellett elvégezni a számlálásokat, ezért ott már jóval nagyobb felbontású térképekre volt szükség. Szerencsére éppen akkoriban kezdtek elterjedni az

¹ Persze még ez sem a lelegeje, mert a terepi munkát megelőzi a tanulás és a felkészülés. De erről majd egy következő részben lesz szó.

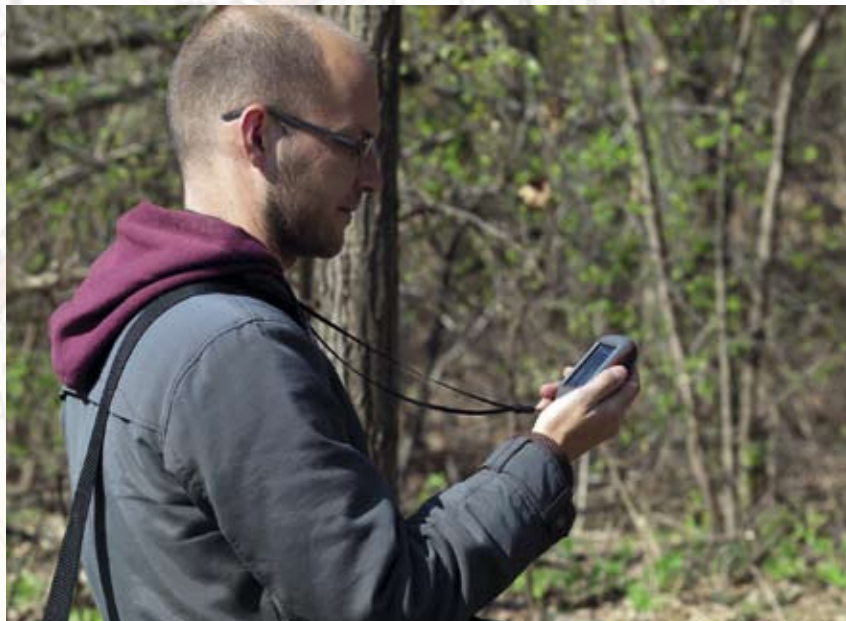
Papír munkatérkép és kézi GPS-készülék digitális térképpel. Mindkettőnek ott a helye a madárszámlálók hátizsákjában

asztali számítógépeken futó GIS szoftverek (földrajzi információs rendszer), s azokkal már képesek voltunk olyan munkatérképeket előállítani, melyeken az UTM négyzetek határai mellett a megfigyelési pontok, s azok 50 és 100 méter sugarú közege is látható volt. Felmérőink a '90-es évek végéig szinte csak ezeket használták a terepi munka során. Akkor még nem volt kérdés, hogy papírtérképeket és tájolókat használjunk munkánkhoz.

Valamikor a '90-es évek második felében a Nyíregyházi Helyi Csoportnál

megvásároltuk az első kézi GPS-vevőket, melyek nagyok és nehezek voltak, térkép-megjelenítő funkciót nem tartalmaztak, s a helymeghatározó műholdakat üzemeltető Amerikai Egyesült Államok még zavaró jeleket is sugárzott, hogy a rendszer polgári felhasználásának pontosságát korlátozza, melynek következtében akár 100 métereket is tévedhetett a műszer a helyzetünk meghatározásakor. De ennek ellenére is lenyűgöző volt, hogy elmenthettük például egy-egy homokbánya helyét, ahová később pontosan visszavezetett bennünket az esz-

© GÖRÖGI ZOLTÁN

© GONDOS ZOLTÁN

© Nagy Károly

A távcső pántjára rögzített útvonalrögzítő GPS készülék alig kétharmad akkora, mint egy gyufásdoboz (mindössze 37 gramm tömegű, melynek legnagyobb részét az akku teszi ki), s akár másodpercenként is rögzítheti, hogy mikor és hol jártunk megfigyeléseink során. Az alig 10 ezer forintba kerülő eszköz nélkülözhetővé teszi a térképen történő rajzolást (bejárt útvonalak, megfigyelések és az észlelt madarak helyei), ha terepnaplódba felírjuk, hogy mikor (óra, perc pontossággal) és merre láttuk (milyen irányban és távolságban) a távcsövünk elé került madarakat. (Több programunk rendszeresített terepnaplói már az ilyen eszközök használatát figyelembe véve lettek megszerkesztve.) A bejárt útvonalat a terepi munka után letölthetjük számítógépünkre, s néhány kattintás után a Google térképén is megtekinthetjük, a felmérés alatt készített fotóinkkal együtt

Hol is vagyok? Merre van a mintaterületem? Csak az elem le ne merüljön!

© Nagy Károly

Ha egy-egy jellemző tereptárgy pontos távolságát szeretnénk megtudni, akkor jól jöhet egy lézeres távolságmérő. Nagyban segítheti a megfigyelt madarak távolságának becslését is

mutatja, hogy merre van a keresett rét, mocsár vagy erdőfolt.

Milyen helyre vonatkozó adatokat szoktunk rögzíteni a terepen? – Legtöbbször az előfordulás helyét, azaz koordinátákkal meghatározható pontokat vagy poligonokat (például élőhelyek határait, ami lehet egy legelő, erdőfolt vagy nádas), vagy – mint az MMM esetében – megadott fix pontokat kell megtalálnunk, s éveken át azokhoz visszatérnünk. Ezen kívül számos felmérésnél rögzítenünk kell a bejárt útvonalat (például RTM és RMM programok), s esetleg azt is, hogy mikor melyik szakaszon jártunk.

Az RTM terepnapló kinagyított részletén látható, hogy az észlelt madarak helye a távolság és az irány rögzítésével is megadható. Persze az igazán precíz felmérés a koordinátákat is beírja, és a térképen is megjelöli a helyeket

Dátum	Felvételek száma (szegmens)	Útvonal nyilvántartása	Útvonal nyilvántartása
2018. 05. 23.	05:40 - 04:25	Útvonal nyilvántartása	Útvonal nyilvántartása
Méretek (szegmens)	Fa	Útvonal nyilvántartása	Útvonal nyilvántartása
05:45	LARCOL	Útvonal nyilvántartása	Útvonal nyilvántartása
05:55	LARCOL	Útvonal nyilvántartása	Útvonal nyilvántartása
06:05	LARCOL	Útvonal nyilvántartása	Útvonal nyilvántartása
06:09	SZILVUS	Útvonal nyilvántartása	Útvonal nyilvántartása
06:30	LARCOL	Útvonal nyilvántartása	Útvonal nyilvántartása
		térképen: ☒	
		GPS alapján: ☒	
Távolság (m)	Irány	Térképi jelölés	Szelvényesség
30	N4	E1	1

köz, ha a költési időben meg szeretnénk volna számlálni az ott költő partifecskéket és gyurgyalagokat. Akkor még sokszor panaszkodtunk, ha az erdőben járva túl kevés műholdat „látott” a készülék, s nem tudtuk megmondani a következő nyiladék távolságát, ezért gyakran előkeült a jó öreg papírtérkép. Aztán a technika fejlődésével a GPS-ek egyre pontosabbak és egyre kisebbek lettek, s alig 10–15 év alatt nélkülözhetetlen részeivé váltak a mindennapi munkának.

Ma már kézenfekvő, ha idegen helyre utazunk, hogy autónkban útvonaltervező rendszer mutatja az utat, s ha letérünk az útról, akkor okostelefonunk mobil interneten keresztül letölti a Google műholdas felvételeit, s azon

Csipogó

Kedves Gyerekek!

A Csipogó nyári számában izgalmas dolgokat tudhatsz meg arról, hogy milyen összetett feladatokat képesek elvégezni az ember hasznára különböző madarak. Izgalmas, "olimpiás" szünetidőt kíván Schmidt Emese, a Csipogó szerkesztője.

TOJÁSOLIMPIA

A világ legnagyobb tojása a struccé, tömege: 1,4 kg (1400 g, ami kb. 25 db tyúktojásnak felel meg).

A világ legkisebb tojása a kubai méhkolibrié, tömege: 0,2 g (viszonyításképpen egy tyúktojás tömege kb. 58 g).

A mára már kipusztult madagaszkári elefántmadár tojása kb. 15-ször nagyobb volt, mint a strucctojás!

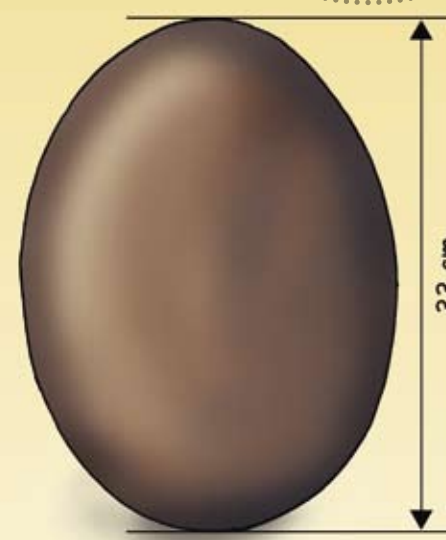

strucc

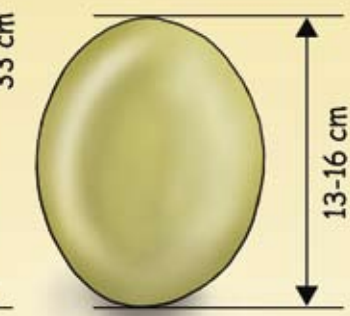

tyúk

kolibri

elefántmadár

strucc

A madár testtömegéhez mérten a legnagyobb tojása a kivinek van: a madár tömege kb. 2 kg, a tojásé kb. 0,5 kg.

MADARAK AZ EMBER SZOLGÁLATÁBAN

Ha otthon madarat tartasz akár a szépsége, a húsa, vagy a tojása miatt, vagy egyszerűen csak szeretetből, mindig lelkiismeretesen bánj vele!

Az emberek a kezdetektől fogva használták – és sajnos gyakran kihasználták – a körülöttük élő állatokat képességeikért.

A **DARU** Magyarországon mindig is nagy elismertségnek örvendett. Az 1900-as évek elejéig a nemesi udvarházaknál darvászokat alkalmaztak, akik elfogott darufiókákat szelidítettek meg. A daru ugyanis nemcsak díszmadárként, hanem házörzökként is nagy becsben állt, mivel a betolakodókat előbb jelezte, mint a kutya.

Emiatt nemcsak a nemesek, hanem a parasztok is tartottak darvakat.

A régebbi időkben a madarat még várak őrzésére is használták.

Tudtad, hogy a pákászok olyan emberek voltak, akik gyűjtötték a darutollakat is, mivel egy-egy szép toll nagyon sokat ért, akár borjút is adtak érte cserébe?

A pákászok lápok, mocsarak vidékén éltek; halásztak, vadásztak és növényeket is gyűjtöttek.

A dögökkel táplálkozó keselyűk egy része éles látásával, másik része pedig kiváló szaglásával kutatja fel az ennívalót. Az Amerikában élő **PULYKAKESELYŰT** régebben gáztársaságok alkalmazták a csővezetékek repedéseinek felderítésére. A gázvezetékbe olyan gázt pumpáltak, amely a dögökből is felszabadul, így a kiszivárgó gáz fölött hamarosan körözni kezdtek a táplálékra számító madarak.

A **VÖRÖSBEGYET** sok helyütt fogságban tartották, mivel ez a könnyen szelidíthető madár a szobába ki-be járva szorgalmasan kapdosta a legyeket, pókokat.

parlagi galamb

Ez azt jelenti, hogy a galambposta csak egy irányba működik?

Igen, a madarat elviszik az otthonából, és akár több száz km távolságból engedik el. Persze ma már inkább a postát használjuk, sms-t vagy e-mailt küldünk. A galambászat mára hobbi és sport lett.

Régen a pákászok csónakkal jártak a nádasban, és a megfelelő helyen a vízbe engedték a **KORMORÁNT**. A madár nyakára bőrből készült nyakkarikát helyeztek, mely nem szorította a madarat, de azt megakadályozta, hogy lenyelje a halat. Miután a kárókatona zsákmányával feljött a víz felszínére, a pákász a hozzá kötött madzagnál fogva a csónakba húzta, és óvatosan kimaszírozta a torkából a halat. Japán és kínai halászok a mai napig halásznak ezzel a módszerrel. A kormorán rendkívül ügyesen halászik, a legújabb kutatások szerint akár 120 m mélyre is lebukik a hal után.

kerecsensólyom

SOLYMÁSZAT: a betanított ragadozó madarakkal való vadászatnak több ezer éves hagyománya van. A ragadozó szabadon repülve ejti el vad zsákmányát. A vadászatokhoz sasokat, sólyomféléket, héját és karvalyt egyaránt idomítottak. A solymászat ma már nem élelemszerzés, hanem sporttevékenység.

héja

CSÖRMÍVES

Kísérletek tojással

A madártojások nem egyformák, akad közöttük kicsi, nagy, hegyesebb és kerekesebb formájú, fehér, színes, egyszínű és foltos is. Mégis, mindegyiknek kemény, meszes héja van, amely a fejlődő embriót védi.

Végezd el az alábbi kísérleteket egy-egy tyúktojással!

1. Tegyel tyúktojást egy pohár ecetbe éjszakára. A tojáshéjban lévő meszet kioldja az ecet, így az puhává, rugalmassá válik! (Nyugodtan nyomkodd, gyúrogasd – de a biztonság kedvéért egy tál fölött.)

2. Ellenőrizd a tojás frissességét! Végül egy pohár vizet, és tegyél bele egy tojást. Ha friss, a tojás lemerül a pohár aljára. Minél öregebb, annál feljebb úszik a vízben, mivel a tojás idővel veszít nedvességtartalmából, a fennmaradó helyet pedig levegő tölti ki.

3. Győződj meg a tojás erősségéről! Fogj a kezvedbe egy nyers tyúktojást, és szorítsd össze olyan erősen, amennyire csak tudod (érdemes mosogató fölött végezni a kísérletet). Tapasztalhatod, hogy a héj kemény és ütésre török, viszont a nagy nyomásnak ellenáll, ezért nemigen sikerül összeroppantani.

Könyvajánló

Roger Lederer: Csodálatos madarak
Gabo Kiadó, 2008.

Ez a könyv bőségesen ellátja lebilincselő tényekkel, ábrákkal, népi bölcsességekkel és apró érdekességekkel a madarak és az élő természet barátait.

Beküldhető feladat

Melyik fióka melyik? - Párosítsd össze a képeket a neveikkel!

A: parlagisas fiókák, B: túzokcsibék, C: széncinege fészakalj

A válaszokat neved és laccímed feltüntetésével együtt ide várjuk:

Levélben: MME, 1121 Budapest, Költő u. 21.,
E-mailben: csipogo@mme.hu

A helyes megfejtők között nyereményeket sorsolunk ki!

Tavaszi számunk helyes megfejtése:
andoki kondor.

A szerencsés nyertesek:
Ceglédi Ádám, Szőlősgyörök;
Danka Bendegúz, Székesfehérvár;
Deteky Tímea, Budapest.

Gratulálunk!

Nyereményük egy
Milyen madár ez?
című könyv.

13 Topográfiai térkép a CT66AI kóddal azonosítható, Budapesthez közel fekvő UTM négyzetről, a 25 lehetséges MMM megfigyelési ponttal. Ezt a térképszelvényt több mint 15 éve készítették, s ezzel az újabbak közé tartozik, hiszen az 1:10 000 méretarányú topográfiai térképek egy része még a '70-es és '80-as években készült

Vegyük sorra, hogy a fenti feladatokat a papírtérképek vagy a digitális „kutyuk” segítségével tudjuk-e pontosabban, kényelmesebben és biztosabban elvégezni!

Pontosság és frissesség

Talán ez a leggyakrabban felmerülő dilemma, s a kellően pontos eszközt és kellően friss térképet mindig a célnak megfelelően kell kiválasztanunk. A Monitoring Központ által biztosított munkatérképek általában kellően részletesek az adott madármonitoring munkákhoz, de sajnos legalább 15 éves topográfiai alaptérképek felhasználásával készültek, s az ország egyes területeiről csak 20–30 éves térképekkel rendelkezünk. Bizony ilyen időtávlatokban számtalan dolog tűnik el (például erdők, mocsarak, rétek), vagy épül (utak, ipari parkok stb.), melyek ezeken a régi térképeken még ott vannak, vagy még nem szerepelnek. Ha nem akarunk kellemetlen meglepetéseket, akkor érdemes beszerezni frissebb légi felvételeket (nem olcsó mulatság!), vagy megnézni az interneten megtalálható műholdfelvételeken, digitális térképeken a felméréndő területeket, mielőtt meglátogatjuk azokat. Ha nem túlságosan friss a térképünk, akkor az a pontosság rovására is mehet, hiszen

Az előző képen látható mintaterület az MMM online adatbázisban bárki számára elérhető friss Google műholdfelvételen. Figyelje meg a térképek jobb felső sarkait!

Kinagyított részletek a két különböző térképről. Az 5. számú MMM megfigyelési pont éppen az M0-s autópályán azon szakaszán található, ami a topográfiai térkép elkészülésekor még csak terveken létezett. A műholdfelvételen már jól látható, mint ahogy a 2. és 3. pontok között időközben felépült bevásárló központok is. Ha a felmérés csak a topográfiai térképre hagyatkozva indulna el a madarakat számlálni ezekre a pontokra, akkor igencsak kellemetlen meglepetések érhetnének

sok tereptárgy vagy élőhely már vagy még nem azonosítható pontosan. A kézi GPS-re vagy az okostelefonra feltölthetünk friss térképeket is, de talán nem is ez a számunkra legvonzóbb tulajdonságuk, hanem az, ami a helyszínek (pontok vagy poligonok) és a felméréseink útvonalának rögzítésével kapcsolatos. Ma már a legolcsóbb készülékek is képesek néhány méteres pontossággal meghatározni helyzetünket, s egy igazán hosszú terepi napon biztosan nem lennének képesek akár több száz pontot és 10–15 kilométernyi útvonalat olyan pontossággal papírtérképünkre rajzolni, mint egy ilyen eszközzel. Különösen igaz ez olyan területeken, melyeken nem járunk nap mint nap, ezért sok időnk menne el azzal, hogy azonosítani próbáljuk saját helyzetünket, és megjelöljük a helyeket, nem is beszélve az útvonalunkról, főként ha az gyakran eltávolodik az utaktól és a térképen is azonosítható más objektumoktól. De ez már átvezet a következő pontra.

Egyszerű és kényelmes használat

Megoszlanak a vélemények, hogy a papír és a golyóstoll vagy egy elektronikus eszköz használata egyszerűbb-e a terepi munka során. Persze az nyilvánvaló, hogy papírtérképre jeleket, vonalakat, betűket és számokat feljegyezni nem nagy ördögösség. Az már vitatható, hogy a terepen A/4-es vagy akár nagyobb méretű lapokra mennyire egyszerű szélben vagy esőben rajzolgatni. Az viszont nem vitatható, hogy egy mai GPS biztosabban rögzíti, hogy éppen hol vagyunk, s ha elektronikus iránytű is van az adott eszközben, akkor azt is, hogy milyen égtáj irányában láttuk az előtünk felröppető egerészölyvet. Persze a kényelmes használat attól is függ, hogy mennyire felhasználóbarát a „kütyü”. Éppen ezért nem buzdítom arra az olvasót, hogy a kézi számítógépeken is futtatható, bonyolult és drága GIS szoftverekkel kezdje az ismerkedést, de arra igen, hogy a mindennapi élet részeként mindig velünk lévő mobiltelefonra töltsön fel valamilyen egyszerűen kezelhető alkalmazást. Ha valakit még egy érintőképernyő látványa is zavarba hoz,

annak sem kell lemondania a műholdas helymeghatározásról, hiszen a gyufásdoboznál is kisebb méretű útvonalrögzítő GPS-ek nem tartalmaznak hasonlót, sőt semmilyen képernyőt, viszont folyamatosan képesek menteni az útvonalunkat, s így később akár másodpercenként is láthatjuk, hogy merre jártunk a megfigyeléseink során. S ehhez mindössze egy gombnyomással be kell kapcsolnunk, majd a munka végén kikapcsolnunk, s párkattintás után már a számítógépünkön láthatjuk, hogy mikor merre jártunk.

A működés megbízhatósága

Murphy törvénye szerint „ami elromolhat, az el is romlik”. Kétségtelen, hogy egy papírtérkép viszonylag megbízhatóan működik, s talán csak a rossz idő akadályozhatja vele a munkát. Ha a golyóstollunk kifogyna, akkor egy másik egyszerűen pótolhatjuk. Az elektronikus eszközök viszont hajlamosak éppen a legnagyobb szükség idején cserbenhagyni. Egy terepi „ketyere” megvásárlásakor, a számunkra megfelelő tudása mellett, érdemes figyelni két dologra. 1. Milyen mértékben bírja a mostohább körülményeket? Ütésálló, porálló és a víztől sem idegenkedő eszközzel felszerelve jobban tudunk a munkára figyelni. 2. Ha lehet, akkor nagy kapacitású akkumulátorral rendelkezzen, ha ez nem

GPS, fényképezőgép, távcső: ezek lógnak egy modern madarász nyakában. Persze a papírtérkép és a terepnapló még sokáig nem megy ki a divatból, hiszen azokban biztosan nem merül le az akkumulátor

© GÖRÖGH ZOLTÁN

© Nagy Károly

A friss műholdképeket ma már egy okostelefonon is megjeleníthetjük, s a beépített GPS-nek köszönhetően folyamatosan láthatjuk azt is, hogy éppen melyik számlálási pontunkat közelítjük meg. Mi mindenben segíthet még a madarászt ezek a multifunkcionális „kütyük”? Talán erről is írok majd egy következő cikkben

lehetséges, akkor mindig legyen velünk csere akku, vagy – autós megközelítés esetén – szivargyújtóról használható töltő, hiszen kevés bosszantóbb dolog van, mint a munka vége előtt lemerülve állni a semmi közepén.

Mi a konklúzió? Mit pakoljunk a távcső, a terepnapló, a víz és az elemőzsia mellé? Ha biztosra akarunk menni, akkor papírtérképet és valamilyen GPS-t is vigyünk magunkkal. Mindkettővel nem foghatunk mellé.

Nagy Károly

2012. év hullője:

a lábatlangyík

A közönséges és a kékpettyes lábatlangyík Magyarországon

Az MME Kéttű- és Hullővédelmi Szakosztálya az idei évben a lábatlangyíkot (más néven törékeny gyík vagy kuszma) jelölte az év hullőjének.¹ A döntés háttérben két fő ok áll. Az első, hogy rejtőzködő életmódja miatt hiányosak az ismereteink ennek a védett állatnak a hazai előfordulásáról. A második, hogy a kékpettyes lábatlangyík alfajt, amely hazánkban is előfordul, egy nemrég megjelent tudományos cikk alapján faji rangra emelték, így 15-ről 16-ra nőtt hazai hullőfajaink száma, és már két lábatlangyík-faj védelméről kell gondoskodnunk. Mostani cikkünkben a két, hazánkban is előforduló lábatlangyík-faj előfordulásának, életmódjának, természetvédelmi helyzetének és aktuális taxonómiai helyzetének bemutatása mellett a határozásukhoz, elkülönítésükhöz is szeretnénk segítséget nyújtani.

RENDSZERTANI HÁTTÉR

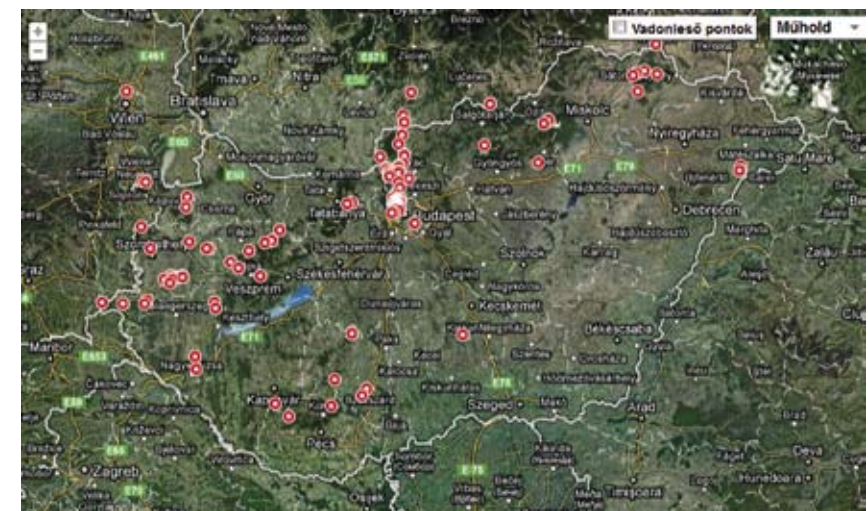
A lábatlangyíkot *Anguis fragilis* tudományos néven Linné írta le elsőként 1758-ban Svédország területéről. Az első leírás után különböző variánsok és alfajok azonosítása következett, ilyen volt többek között a kékpettyes lábatlangyík, az *Anguis fragilis colchica*, amelyet Délnyugat-Oroszország és Grúzia területéről írt le Nordmann 1840-ben. Nagyon sokáig a lábatlangyík két alfaját tartották számon: a Nyugat-Európában előforduló törzalakot (*Anguis fragilis fragilis*) és kelet-európai kékpettyes változatát (*Anguis fragilis colchica*). A két faj magyarországi előfordulását és taxonómiai helyzetét Dely Olivér György foglalta össze 1972-ben, hiszen felismerte azt, hogy a Kárpát-medence a két alfaj elterjedésének határsávjában fekszik. Tanulmányában III állatot vizsgált meg részletesen, és megállapította, hogy az *A. f. fragilis* a Dunántúlon, míg az *A. f. colchica* a Dunától keletre fordul elő Magyarországon. A Dunazug-hegységben (a Gerecse, a Pilis és a Budai-hegység területét és köztes medencéit

A közönséges lábatlangyík (*Anguis fragilis*) – zöld színnel jelölve – és a kékpettyes lábatlangyík (*Anguis colchica*) – kék színnel jelölve – előfordulása Magyarországon az eddig ismert adatok alapján

magába foglaló középtájon) pedig átmeneti alakokat talált, mivel itt húzódik a két alfaj elterjedésének határa. Cseh és szlovák kutatók (Gvozdík és társai) által végzett modern molekuláris vizsgálatok 2010-ben kimutatták, hogy olyan mértékű genetikai különbség mutatkozik a két alfaj között, hogy a faji rangú elkülönítés indokoltabbnak tűnik. Ezen eredmények tükrében a Magyar Természettudományi

A herpterkep.mme.hu oldalra 2011-ben feltöltött lábatlangyík adatok, amelyek hasznos információt nyújtottak számunkra a két faj hatékony vizsgálatához

¹ A Szakosztály idén indítja útjára – évenkénti váltásban – az „Év hullője”, „Év kételtűje” programot.

Múzeum kutatói genetikai vizsgálatokat végeztek a hazai lábatlangyik-állományokon, és Dely Olivér György morfológiai vizsgálatait alátámasztva megállapították, hogy a közönséges lábatlangyik (*Anguis fragilis*) a Dunántúlon, a kékpettyes lábatlangyik (*Anguis colchica*) pedig a Dunától keletre fordul elő. A genetikai vizsgálatok azt is megerősítették, hogy a Dunazug-hegységben a két faj kevert állománya található.

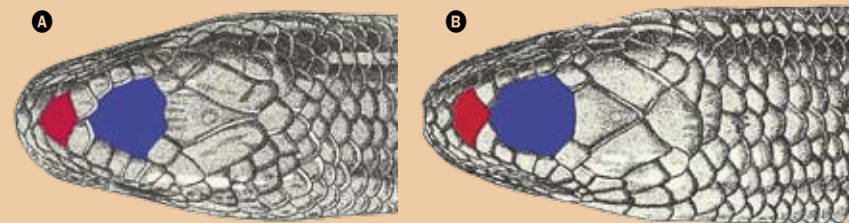
Ha megnézzük a hazai előfordulást bemutató térképet, láthatjuk, hogy a két faj a hegy- és dombvidékekhez kötődik, és hiányzik az Alföld síkvidékéről. Kivétel ez alól a Kiskunság, ahol egy erdős folton észlelték az *Anguis colchica*-t. Főleg a nyirkos talajú erdőt és annak környékét, bokros, bozótos helyeket kedveli, de magas fűvű réteken is előfordul. Szeret kidőlt fák, fakéreg, kövek vagy mohapárnák alá rejtőzni. Ezek alapján az előfordulási térképen még üres foltokon is biztosan fellelhető szórányosan, de ezekről a helyekről egyelőre nincsenek adataink. Arra szeretnénk bízgatni minden természetjárót, hogy ha – főként ezeken a hiányzó területeken, de az ország más pontjain is – lábatlangyikot látnak, akkor feltétlenül töltsék fel észleléseiket a herppterkep.mme.hu oldalra. A két faj előfordulásának feltérképezéséhez rendkívül fontosak ezek a szórányadatok.

A KÉT FAJ JELLEMZÉSE

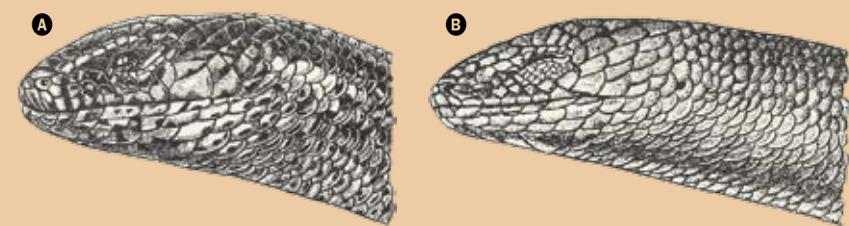
A lábatlangyikfélék (Anguinae) családjára jellemző a megnyúlt, hengeres, kígyószerű test. Farkuk henger alakú és tompa végű, hossza mindig meghaladja a test hosszát. Külső végtagjai nincsenek, de a függesztőv maradványai a csontvázon felfedezhetőek. Pikkelyeik simák, fényesek, a hátoldalon hosszanti, az oldalakon pedig harántsorokban helyezkednek el. Jellemző még kerek pupillájuk és kiülthető villás nyelvük, ez utóbbival veszik fel az illatanyagokat, és továbbítják a szájüregben található Jacobson-szervhez.

Ugyan első ránézésre kígyónak tűnhetnek, azoktól könnyen elkülöníthetők a több sorban álló hasi pikkelyeik alapján (kígyóknak egy sorban állnak a hasi pikkelyei), és annak köszönhetően, hogy mivel

	Közönséges lábatlangyik	Kékpettyes lábatlangyik
Külső fülnyílás	Pikkelyekkel fedett, nem látható	Szabad, jól látható
Ornyereg és homlokpajzs	Nem ér össze	Összeér
Test közepén elhelyezkedő harántpikkelyek száma	24-26	26-30
Kék pettyek a hím hátán	Nincs	Van

A: Anguis fragilis ornyeregpajzs (piros) és homlokpajzs (kék) nem ér össze, és B: Anguis colchica ornyeregpajzs (piros) és homlokpajzs (kék) összeér.
Forrás: Dely O. Gy. 1978

A: Anguis fragilis – fülnyílás nem látható, és B: Anguis colchica – fülnyílás jól kivehető. Forrás: Dely O. Gy. 1978

szemhéjuk nem nőtt össze, a kígyókkal ellentétben tudnak pislogni.

Mindkét lábatlangyikfaj 30–50 cm-re nő meg, a nőtények valamivel kisebbek lehetnek a hímeknél. Előbbiek hátoldalának alapszíne a sárgásbarnától a sötétbarnáig terjedő színskálán változhat, de vannak ólomszürke, és egészen vörösesbarna árnyalatú egyedek is. A nőtények jellegzetessége a sokszor már a fejen kezdődő és egészen a fark végéig tartó, a hátán a gerinc hosszában húzódó két, egymáshoz közel álló, vékony fekete csík, ami összeolvadhat egyetlen csíkká is. Ugyancsak hasonló két-két csík halad végig a szem hátulsó szögletétől a fark végéig a hát középsávjának szélein is. A hát középvonalaiban és szélén húzódó csíkok között előfordulhatnak újabb vonalak, csíkok vagy pettyek. A testoldalon sötét hosszanti sáv fut végig, amely közelebből megnézve valójában 4–6 egymáshoz közel elhelyezkedő, sötétbarna csíkból rajzolódik ki. A hasoldaluk világos, szürke, de akár sötét (fekete) is lehet. A hím hátoldala egyszínű sárgás-, bronz- vagy csokoládébarna. A kékpettyes lábatlangyik hímjének hátoldalát változó árnyala-

tú kék pettyek vagy foltok díszítik. A fiatal állatok háta szürke, ezüstfehér vagy rézszínű, a gerincvonalon egy vagy két keskeny csík, az oldalukon pedig sötét sáv húzódik.

A KÉT FAJ ELKÜLÖNÍTÉSE

A Duna vonalában élesen elkülönülő elterjedési területnek köszönhetően az ország jelentős részén egyértelmű a két lábatlangyikfaj földrajzi alapú elkülönítése. Azonban azokon az élőhelyeken, ahol a két faj elterjedése átfed (Dunazug-hegység), a két fajt a táblázatba foglalt diagnosztikus bélyegek alapján lehet ideális esetben jól elkülöníteni.

Természetesen ezeknél a fajoknál is vannak kivételek, és előfordulhat például, hogy a kékpettyes lábatlangyik hímjének nincsenek pettyek a hátán. A két faj találkozási zónájában, a Dunazug-hegységben átmeneti tulajdonságokkal rendelkező hibrid egyedekkel is találkozhatunk. Ilyenkor érdemes az összes bélyeget megvizsgálni. Óvatosságra intünk azonban a lábatlangyikok kézbevitelével kapcsolatban, mert ezek az állatok (innen ered a „törékeny”

elnevezés) veszélyt érezve darabokban ledobhatják farkukat, amely ugyan nem okozza az egyed halálát, de mindenképpen jelentős veszteséggel jár számukra, és kihat a további életükre és szaporodási sikerükre.

A LÁBATLANGYIKOK ÉLETMÓDJA

A kuszmák április közepén bújnak elő, és néhány héten belül – májusban – megkezdik a párzást. A 8–10 lábatlangyik utód hártványos héjú burokban jön a világra, amiből hamar kibújik. Olyan is előfordul, hogy a burok már az anya testén belül felreped, ilyenkor elevenen születnek meg. Ősszel, október második felében húzódnak el rejtékhelyeikre, földi lyukakba vagy repedésekbe, hogy itt vészeljék át a telet.

Éjszaka aktív állatok, ekkor indulnak táplálékot keresni. Nappal leginkább eső előtt vagy után találkozhatunk velük, amikor a felázott talajt elhagyva sűtkéreznek a napon. Gyakran láthatóak ilyenkor kitaposott, napsütötte erdei utak szélén.

Táplálékuk főleg gerinctelen állatokból áll. Élőhelytípustól függően meztelencsigák, giliszták, kifejlett bogarak és bogárlárvák, lepkéhernyők, pókok, ászkák, hártványos szárnyúak szerepelnek az étlapjukon, de előfordul néha, hogy kisméretű kétélűeket, például szalamandralárvákat is elfogyasztanak.

VESZÉLYEZTETŐ TÉNYEZŐK

A lábatlangyikokra nézve a legnagyobb veszélyt az ember jelenti. Gyakran kígyónak nézik, ezért agyonverik. Komoly pusztítást okoznak az autók is, főleg az olyan területeken, ahol egykori természetes élőhelyüket lakóházak foglalják el. Ezek a területeken gyakran látogatnak el a gyíkok a házak kertjeibe, és az úton napozó vagy éppen átkelő egyedeket tömegesen gázolják el az arra járó autók. A szakosztály figyelmét 2011-ben hívta fel egy természetszerető, Budapest, II. kerületi lakos egy olyan útszakaszra a kerület határában, ahol rendszeresen ütnék el lábatlangyikokat, mivel a házak közvetlenül az erdő szélén épültek. A bejelentés nyomán sikerült megvizsgálni az emlí-

Közönséges lábatlangyik (Anguis fragilis) nőtény példánya tipikus színezettel és mintázattal

Közönséges lábatlangyik (Anguis fragilis) hím példánya, egyszínű hátoldallal

Közönséges lábatlangyik (Anguis fragilis) fiatal példánya, jellegzetes világos színezettel és csíkokkal

Kékpettyes lábatlangyik (Anguis colchica) hím példánya, rajta a megkülönböztető élénk kék foltokkal

Közönséges lábatlangyik (Anguis fragilis) portréja. A fülnyílás fedett, nem látszik

Hím kékpettyes lábatlangyik (Anguis colchica). Jól látszik a fülnyílás és a villás nyelv

tett lábatlangyik-állományt, és az egyedek között hibrid állatokat felfedezni. Az erdei utakon napfűdőző egyedek sokszor esnek a kerékpárok áldozatává, nem beszélve a kutyaokról és macskákról, amelyek viszonylag könnyedén zsákmányul ejtik őket.

2012. ÉV HÜLLŐJE A LÁBATLANGYIK

Az MME Kéttől- és Hüllővédelmi Szakosztálya idei évben a lábatlangyikot szeretné jobban megismertetni a nagyközönséggel, ezért különféle, a fajhoz és védelméhez kapcsolódó programokat szervez. Tervezzük lábatlangyik-kereső túra szervezését a Normafához, valamint az információs kiadványok és poszterek készítésén túl iskolai ismeretterjesztő előadások tartását is. Ezekről a programokról a szakosztály honlapján lehet majd információt találni (khvsz.mme.hu). Ha a fajjal vagy előfordulásával kapcsolatban kérdés merül fel, a khvsz@mme.hu e-mail címen lehet érdeklődni.

A hagyományteremtő „Év hüllője” (vagy „Év kétélűje”) akció nagymértékben épít a Kéttől- és Hüllők Országos Térképezése programra (erről a Madártávlat előző számában olvashattak), melynek tavaly elindult honlapjára (herppterkep.mme.hu) várjuk a fajra vonatkozó észlelési adatokat, lehetőleg a helyszínen készült fotóval alátámasztva a megfigyelést.

Irodalomjegyzék

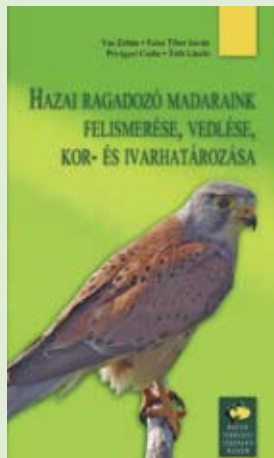
- DELY O. GY. (1972): Adatok a kárpát-medencei törékeny gyík (*Anguis fragilis* Linnaeus) rendszertanához és elterjedéséhez. – Vertebrata Hungarica 13: 39–79.
- DELY O. GY. (1978): Hüllők – Reptília. – Magyarország Állatvilága (Fauna Hungarica) 20 (4): 1–120.
- GVOZDIK V., JANDZIK D., LYMBERAKIS P., JABLONSKI D., MORAVEC J. (2010): Slow worm, *Anguis fragilis* (Reptilia: Anguinae) as a species complex: Genetic structure reveals deep divergences. – Molecular Phylogenetics and Evolution 55: 460–472.

Vörös Judit

Ragadozómadár gyűrzési kézikönyv

Vas Zoltán, Fuisz Tibor István, Privigyei Csaba és Tóth László: Hazai ragadozó madaraink felismerése, vedlése, kor- és ivarhatározója, 2011, 134. oldal

A könyv tartalmáról már a cím alapján teljes képet kapunk. Az egyes fajokat tárgyalva röviden ismerteti azok helyzetét Magyarországon, azaz közönséges vagy ritka fészkelő, állandó vagy vonuló, rendszeres téli vendég vagy csupán alkalmi megjelenő hazánkban, végül megadja, mely hónapokban figyelhetjük meg határainkon belül. A jól megírt és kitűnően szerkesztett könyv a terepi, távcsöves megfigyelést is segíti, elsősorban mégis kézben tartott madarak meghatározásáról szól. Ezért különösen hasznos lehet azok számára, akik gyűrűző-vizsgára készülnek. A vizsga során rendkívül fontos az ivar- és kormeghatározás, erre nézve bőséges anyagot találnak a könyvben. Míg a kis énekesmadarak többsége már az első vedlés után megkapja végleges, öregkori színruháját, ugyanez a folyamat a ragadozóknál gyakran több évig tart. A főként köröző rétisasnál például a farktollak árulják el, öreg vagy fiatal madár került-e a távcső látómezejébe, utóbbi kormánytollai barnásfeketé, míg az öregekéi fehérek. Fordítva igaz ez a szirti sasnál, ahol a kezdeti, fekete végszalagú fehér farktollak vedlések során át a madár körülbelül hét éves korára válnak sötétekké. Míg az egerészölyvnél hím és tojó színezetileg gyakorlatilag nem tér el egymástól, mások, így a vörös és kék vércse öreg példányai a terepen is könnyen felismerhetők. Vannak azonban ilyen szempontból nehezebb csoportok is. Kézben tartott madarak határozásánál is problémát okozhatnak a rétihéják, különösen a fiatal példányok. A könyv ezt számos béliyeg ismertetése mellett az eltérő szárnyformulákról készített rajzokkal segíti. Ugyancsak kézben tartott madarak meghatározásához nyújtanak segítséget az eltérő mell- és kormánytollakról készített rajzok.

A ragadozó madarak mellett a szerzők röviden, összevontan tárgyalják a baglyokat is. A hazánkban előforduló fajok öreg példányainak felismerése nem okozhat nehézséget; a könyv kiter például az erdei és réti fülesbagoly közti különbségekre, melyeket kis táblázat formájában mutat be.

Különösen a gyűrűzővizsgára készülők számára lehet hasznos a függelék, ahol a határozás első lépéseiről (pl. van-e csőrfozga a madárnak, végig tollas-e a csüdje), a szükséges mérések mikéntjéről és a gyűrűzővizsga tesztmintájáról kapnak információt az érdeklődők. A könyvben szereplő rajzok – az említettek kivül fej- és lábrajzok – Molnár Anett és Molnár Mercédesz munkái. A szép kiállítású könyv, amely a Természettudományi Múzeum gondozásában jelent meg, nem hiányozhat nem csak a gyűrűzővizsgára készülők, de a madárbarátok, különösen a ragadozók iránt érdeklődők könyvespolcáról sem.

A határozó a Természettudományi Múzeumban vásárolható meg.

Schmidt Egon

Nagy pele sikeres szaporodása befőttesüvegben

Az európai elterjedésű nagy pele (*Glis glis*) alapvetően a lombhullató és kevertlombú erdők lakója. Szaporodóhelyét természetes és harkályok vájta faodvak, sziklarepedések, madarak vagy kifejezetten pelék számára kihelyezett mesterséges odúk, illetve épületek szerkezeti üregei jelentik. Kölykeit rejtett helyen hozza világra, a nem biztonságos szálláshelyről a nőstény elköltözteti kicsinyeit.

2011. augusztus 28-án az Aggtelek közelében lévő béke-barlangi vadászház raktárában, egy 5 literes befőttesüvegben pelealmot találtam. Megjelenésemre a nőstény bemenekült az üvegbe, bent azonban már semmi jelét nem mutatta zavartságának, 7 kicsinyét azonnal szoptatni kezdte. Az üveg közvetlen közelébe menve, sőt, az üveg falát megkocogtatva sem tudtam a pelék semmilyen reakcióját kiváltani. Megfigyelésem szerint az üvegbe történő ki- és bemászás nem jelentett gondot a felnőtt állat számára.

Az elkövetkező 2-3 hétben több alkalommal többen is megtekintettük az állatokat, ami szemmel láthatóan egyáltalán nem zavarta őket. Szeptember harmadik hetében a fiatalok már kimászáltak az üvegből. A raktárt ezt követően kitakarították, oda a pelék a teletél megkezdéséig már nem tértek vissza.

A nagy pele hasonló körülmények között leírt elléséről a szakirodalomban nem találtam információt.

Boldogh Sándor

© KENNY ROSS

Nagy fakopáncs szorult helyzetben

Egy látogató telefonos riasztása nyomán fiammal a Rákoskeresztúri Köztemetőbe siettünk. A temető több dolgozója már várt minket, és azonnal a helyszínre vezettek. Egy gyönyörű nagy fakopáncs vergődött egy természetes odúból félig kifelől. A magunkkal vitt létráról próbáltuk kiszabadítani szegényt, ami nem volt könnyű feladat, hiszen ő nem tudta, hogy segíteni akarunk rajta, és erős csőrrel védekezni próbált. Először nem látszott, hogy pontosan mi a probléma, míg végre kiderült, hogy a madarat egy lábára tekeredett műanyag zsineg tartja fogságban, ami szerencsétlenül beakadt valahol belül a fába. Vésővel kellett az odú nyílását kitágítani körülötte, míg végre nehéz munkával ki tudtuk szabadítani. A teljesen kimerült és súlyosan sérült madarat az állatkert állattentő rendelőjébe szállítottuk, azonban rossz állapota miatt az állatorvos nem bízott minket semmi jóval, és valóban, szegény madár másnapra elpusztult.

A műanyag kötelek, horgászszinórok sok madár sérülését, lábuk elhalását okozhatják – leggyakrabban gólyák esetében lehet ilyet tapasztalni. Ez az újabb, szokatlan eset ismételt felhívja a figyelmet az emberi gondatlanság szomorú következményeire.

Juhász Imre és Juhász Gergely

© JUHÁSZ GERGELY FELVÉTELEI

Rigógyilkos pamutcérna

A sok elemi szálból álló műanyag zsinegekről (elsősorban a „bálamadzagról”) köztudomású, hogy fészeképítés közben véletlenül a fészeképítő-anyag közé keveredve, vagy szándékosan a fészekbe hordva nem csak az egész fészekaljnyi fióka, de a szülők pusztulását is okozhatja. A fészekben üldögélő, majd egyre többet mozgó fiatalok, illetve a kotló és etetni érkező öreg madarak lába, szárnya, nyaka belegabalyodhat az eltéphetetlenül erős zsinórba, mely a fészekhez rögzítheti a szerencsétlenül járt állatot, az így éhen-szomjan pusztul, vagy amputálhatja a végtagokat, illetve megfojthatja a madarakat. Baja határában madarászva kiderült, hogy a körülmények szerencsétlen alakulása esetén az egyébként lebomló, „környezetbarát” pamutcérna is okozhat balesetet. Az egyik bokor ágán egy fejfel lefelé lógó, már elpusztult, öreg fekete rigó hímet találtunk, melynek lábát az ujjakra és az ágra csavarodó varrócérna ejtette fogságba.

Orbán Zoltán

© ORBÁN ZOLTÁN FELVÉTELEI

A Lesence-Nádasmező madárvilága

Több, mint 10 éve végzek rendszeres madármegfigyeléseket a Balatonederics határában elterülő Lesence-Nádasmezőn és környékén. Minden évszakban járom a területet, így a januártól decemberig terjedő időszak egészére szóló megfigyelések állnak rendelkezésemre, melyeket naplóba mindig rögzíték is.

Hogyan jött létre ez az élőhely?

A Tapolcai-medencében nagyjából észak-déli lefutású, a Balatont tápláló patakok találhatóak. Az 1980-as évek elejétől törvényi szabályozás írja elő, hogy a Balaton nagyfokú vízminőségromlásának megakadályozása érdekében hazánk legnagyobb tavába torkolló kisebb-nagyobb vízfolyásokon vízvédelmi rendszereket kell létesíteni. A Balaton északi partjának talán legjelentősebb torkolati műve a Lesence-Nádasmező, mely 1986-ra készült el. A változatos mikrodomborzatú, kisebb-nagyobb kiemelkedésekkel tarkított rétet gáttakkal körülvették a Nemesvitai-árok és a Lesence-patak közötti területen, majd a környék összes patakjának vizét ide vezették. Még a több kilométerre folyó Tapolca-patak vízhozamának egy részét is a Nádasmezőre irányították egy 5,4 km hosszú mesterséges meder megépítésével. Így a Tapolcai-medence több vízfolyását összegyűjtve egységes szűrőmezőként működik már közel 30 éve.

Az élőhely területe 117 hektár, melyet 3720 méter töltés vesz körül. A térség elárasztása után egy új, lápos-mocsaras élőhely alakult ki a térségben, megjelent a nád, a gyékény, és az évek során egyre sűrűbb lett a növényzet. Az átlagos vízmélység 0-40 centiméter, bár néhány ponton a 2 métert is eléri. A Nádasmező egyes részei viszont szárazon állnak, vagy csak nagyon sekély, néhány centis vízborítás fedi e területeket. A nádas és a változatos mocsári növényzet, valamint a kialakult hínártársulások kiváló fészkelőhelyeket biztosítanak a madarak számára.

Madárvilág

Kis kárókatonákat egyre nagyobb számban lehet látni. A Tapolcai-medence vízfolyásain, de főként a Tapolca-patakon akár 300 példányt is megfigyelhetünk, amikor befagy a Balaton.

Az idők folyamán szépszájú nagy kócsag telepedett meg a Nádasmezőn, körülbelül 60 fészket rejt a sűrű nádi világ. Vörös gém 3-4 párral képviselteti magát. Nagy meglepetésre 2007 júliusának végén pár napig egy fiatal üstökös-gém tartózkodott a Nemesvitai-árok kifolyója környékén. Az utóbbi években néhány kanalasgém is feltűnt, azonban a költésük nem bizonyított. A lúdalakúak közül ki kell emelnünk a fokozottan védett cigányrécét, melyből több pár él a területen. Talán ez a faj a legnagyobb madártani értéke ennek az élőhelynek, akár címermadara is lehetne. A legritkább récefaj, melyet sikerült megfigyelnem, egy füstös réce volt 2007-ben. Barna rétihéjából két pár költ. Télen rokonából, a kékes rétihéjából több példány látható itt, valamint gyakran kerül szem elé a villámgyorsan repülő kis sólyom is. Rétisasokkal szinte mindig lehet itt találkozni, vándorsólyom egész évben a madárszeme elé kerülhet, és van adat átrepülő kék vércséről is. A halászsasok vonulási időszakban alkalmilag megjelennek, eddig két ízben sikerült megfigyelnem ezt a táplálékspecialista ragadozót. A környező réteken néhány haris is él. A nádiposzáta-fajok közül külön említést érdemel a fülemülesítke, melynek korai érkezői már március elején szólnak a nádas gyékényekkel határolt részein. Több éves tapasztalat alapján megállapítható, hogy évente változó számban költenek, de minimum 4 pár mindig fészkel. Az országos védelem alatt álló Nádasmező minden évszakban nagyon vonzó terület a madarak számára. Tavasszal, a vonuláskor nagyobb számban gyülekeznek itt a récefajok. Télen a Szigligeti-öbölben éjszakai lúdcsapatok (melynek száma olykor elérheti a 8000-et is) repülnek át nagy kötelékekben a terület felett a Somló irányába, a táplálkozóterületek felé. Olykor igazi ritkaságok is feltűnnek, mint 2012 januárjában egy kis lilik, vagy 2010 februárjában két apácálúd. Téli vendégként már zeszse- és keresztcsőrűcsapatok is távcső elé kerültek itt. A nyár is tartogathat meglepetéseket. 2010. augusztus 2-án Busa Ákossal végeztünk terepi bejárást, amelynek során nagy örömeinkre két borzas gödényt vettünk észre, amint a Nádasmező felett keringtek. Igazi madárparadicsommá vált tehát ez a terület az elmúlt évtizedek alatt!

Cigányréce

Kis kárókatona

Árvai Gábor

Az MME Budapesti Helyi Csoportjának 2012. évi II. féléves programja

Előadások:	Szeptember 12. Október 10. November 14. December 12.	Önkéntesként a természetvédelemért – Kincses László előadása Budapest védelemre érdemes területei – Bajor Zoltán előadása A Tápió-vidéki Helyi Csoport bemutatkozik – Szabó Tünde előadása A Helyi Csoport elmúlt két éve – Bajor Zoltán előadása
Terepi programok:	Szeptember 15. Október 6. Október 13. November 17. December 15.	Őszi madarásztúra Apajon Európai Madármegfigyelő Napok a Naplás-tónál Kirándulás a Tápiószecsői-halastavaknál Vadlúdvonulás a Dinnyési-fertőn Téli madarászat az Óbudai-szigeten
Élőhelykezelési program:	Október: December:	Homoktövis Természetvédelmi Terület Tamariska-domb

Az előadások helyszíne a TIT-Stúdió (1113 Budapest, Zsombolyai u. 6.).

Az előadások előtti megbeszélések 18 órakor, **a vetítések 18 óra 15 perckor kezdődnek!**

Az előadások utáni szombatra szervezett kirándulások részleteinek meghirdetésére az előadások előtt kerül sor!

Felhívjuk a figyelmet, hogy előre nem látható okok miatt az előadások témája vagy a kirándulások helyszíne változhat. A változtatásokról tájékoztatást adunk.

Elérhetőségeink: Bajor Zoltán: 20/252-3960, Berényi Zsombor: 20/354-8505, Lendvai Csaba: 20/322-5787

Részletes információk a blogunkon: mmebudapest.wordpress.com

Mindenkit szeretettel várunk!

MADARÁSZ ÖKO-TÚRÁK AZ MME SZERVEZÉSÉBEN

Madármegfigyelések, erdei séták, ritka fajok, védett területek...

Az MME az ország legérdekesebb tájaira hívja a kirándulni vágyókat! Az egyedi kirándulások kis és nagy csoportok számára egyaránt elérhetőek, a túrák kombinálhatóak.

Területenként választhatóak az útvonalak az egyéni érdeklődés és az évszakok változatossága szerint, így a hegyvidéki madarakat és a pusztai fajokat is megismerhetik a túrázók. Túráink során nem csak érdekes madárfajokat, élőhelyeket ismerhet meg a látogató, hanem betekintést kaphat az MME munkájába is, amivel óvjuk hazánk veszélyeztetett madárfajait és azok élőhelyeit.

A programokról részletes információ található honlapunkon:
www.mme.hu > Támogatás > Öko-túrák

Jelentkezés és további információ:
Fatér Imre, ökotúra-vezető és szervező
Telefon: 06-30/445-6856
E-mail cím: birding@mme.hu

Egykori fészkelő madaraink

A rózsás gödény és a borzas gödény

Borzas gödény

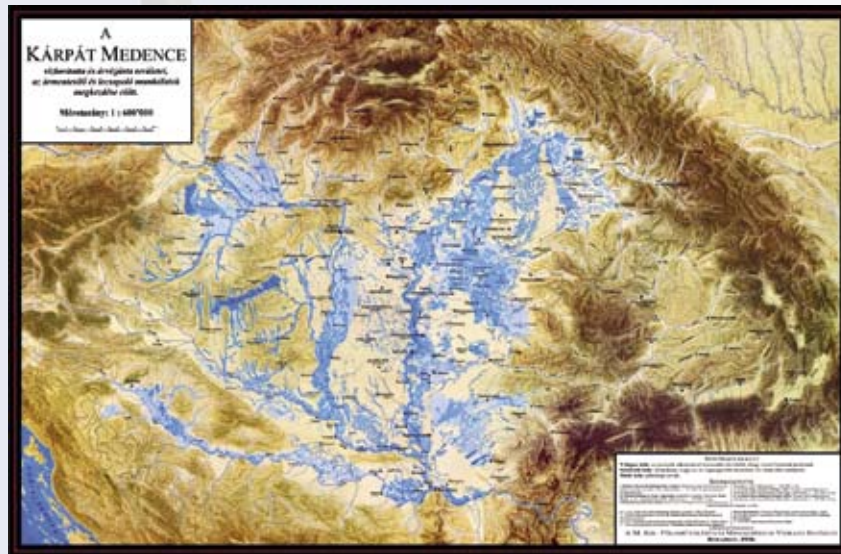
© MATE BENEC

A gödények – vagy pelikánok, ahogy latin nevük alapján nagyon sok nyelven nevezik őket – nagy testű, szinte kizárólag hallal táplálkozó madarak. A világon hét fajuk létezik, melyek közül kettő, a századokkal ezelőtt nálunk is fészkelő rózsás gödény és a borzas gödény Európában is költ.

Magyarországon a történelmi idők során két hatalmas – szinte példa nélküli nagymértékű – tájtalakítás zajlott le. Az első az erdők kíméletlen irtása volt, amely több évezreden keresztül zajlott, és a 85% körüli erdőborítottságunkat 12%-ra csökkentette. A második a folyók szabályozása és az ezzel együtt járó ármentesítés volt, amely az 1800-as évek közepén kezdődött, és néhány évtized alatt be is fejeződött. Ezt megelőzően a Kárpát-medencébe beáramló folyók árullámai az ország 24%-án szétterültek, hatalmas, összefüggő vizes területek hálózatát alkotva. A mélyebb fekvésű területeken a vizek egész évben megmaradtak, a magasabb részokről lassan visszahúzódtak. Ez a hatalmas vizes terület mai fogalmaink szerint elképzelhetetlenül gazdag élővilág számára adott otthont. A lakosság is jelentős mértékben hasznosította ezt a vízi vadont, elsősorban azok kifogyhatatlan

halkészletét. A halfogás legkülönbözőbb módjai mellett az étkezési célra történő tojásgyűjtés és vadászat, illetve az ehető vad élve történő befogása is széles körben gyakorolt foglalatosság volt. Egy ilyen, halban gazdag vízi világban otthonosan érezhette magát mindkét európai

gödényfaj. Abból a korból sajnos nincsenek adataink arra vonatkozóan, hogy mekkora lehetett egy-egy faj fészkelő állománya. Ennek ellenére joggal feltételezhetjük, hogy az optimális élőhelyeknek köszönhetően akár ezres nagyságrendben is fészkelhetett nálunk.

Borzas gödény

© MATE BENEC

A gödények telepeken fészkelő madarak, ezért elterjedési területüket csak foltszerűen népesítik be. A nálunk valamikor fészkelő két faj mai, Euráziában található telepei több száz kilométerre is lehetnek egymástól. Ennek oka, hogy megtelepedésük csak azokon a vizeken lehetséges, amelyek kellően nagy kiterjedésűek és halban meglehetősen gazdagok, illetve relatíve sekélyek. Egy-egy párt sokkal több vízfelület el tudna tartani, de a nagy – gyakran több száz, esetleg ezres – telepek haligénye számottevő. Egy felnőtt madár napi halfogyasztása 1-1,2 kg, a kenyai Nakuru-tavon a napi halfogyasztásukat egyes szerzők 12 tonnára becsülték. A Duna-deltában mindkét faj legfontosabb táplálékát a pontyfélék képezik, Afrikában elsősorban az apróbb termetű tilápiákat fogják. Általában 500-600 g súlyú halakat zsákmányolnak. Gyakran megfigyelhető, amint egy-egy halászó gödénycsapat összeterele, vagy egy nádasnak nekiszorítja a halakat, és azután könnyedén kapkodják ki azokat a víz alól. Egyesével halászó madarak is eredményesen tudnak halat fogni. Sike-

res reggeli halászat után naphosszat pihennek, tollászkodnak. Megtelepedésük másik feltétele, hogy legyen olyan fővény, sziget vagy nádsziget, amely a szárazföld-

ről csak vízen keresztül érhető el. Ez biztosítja telepei számára a rókával, sakállal (a Toldiból ismert nádi farkas), kóbor kutyával és más ragadozókkal szembeni védelmet. Sajnos ilyen vizek Európában ma már csak néhány országban találhatóak. Pedig például a borzas gödény a történelmi időkben Nyugat-Európában is fészkel. Egyes feltételezések szerint azonban az éghajlat hidegebbre fordulásával (középkori kis jégkorszak), és ezáltal a fagyos napok számának jelentős növekedésével

nem tudott megbirkózni, ezért areája lassan visszahúzódtott Közép- és Délkelet-Európába. Térségünkben mindkét gödényfaj egyértelműen az élőhelyek – táplálkozó- és fészkelőhelyek – elvesztése miatt pusztult ki.

Nemcsak a folyószabályozások, hanem a hatalmas kiterjedésű mocsarak és lápok – például az Ecsedi-láp – lecsapolása is hozzájárult eltűnésükhöz.

BORZAS GÖDÉNY

A legnagyobb testű valamennyi pelikánfaj közül. Szárnyának fesztávolsága 3-3,5 méter, súlya pedig 10-13 kg között változik. Elterjedési területe Délkelet-Európától Kínáig nyúlik. A Fekete-tenger, Kaszpi-tenger és több ázsiai nagy tó mellékén fészkel. Világállománya 5000 pár körül mozog, ennek közel a fele Európában költ. Az utóbbi évtizedekben Romániában, Görög- és Törökországban is emelkedett a fészkelő párok száma. Földrésznön mindössze öt országban (Bulgária, Görögország, Románia, Oroszország és Törökország) él nagyobb – több mint 100 páros – állománya. Görögországban 2010-ben már 1400 pár költött a Prespatavon. Kisebb számban fészkel Albániában is. A telet az állomány nagy része a Földközi-tenger térségében tölti. Görögországban számoltak már 1500-1700 telető példányt is.

A borzas gödények elsősorban tavak kisebb szigetein, fővényein, vagy nádszigeten telepsznek meg. Alkalmanként fákon, vagy számukra épített fészkelepon, stégen is megtelepednek. Bulgáriában a Srebarna Bioszféra rezervátumban fészkelőstégek építésével sikerült az

állományt tíz év alatt megduplázni, így ma már 120 párra emelkedett a fészkelők száma. A borzas gödény valódi fészket épít, akkor is, ha szigeteken vagy fővenyenyen a földre telepszik. Rózsás gödénnyel vegyes telepein is könnyen elkülöníthetők fészkei, mivel azok kiemelkednek a talaj síkjából. A hatalmas fészektányér 1,5–1,7 méter átmérőjű is lehet, de ha fára épít, ott ezek általában csak fele méretűek és laposabbak is. Fészkelja legtöbbször 2 tojásból áll. Mivel nem vonul messzire, nagyon korán visszatér költőterületére, sokszor még jég veszi körül a fészkelőhelyül szolgáló szigeteket, amikor költésbe kezd. Általában kisebb telepeket alkot, mint a rózsás gödény, de nem ritka az sem, hogy ahol mindkét faj egymás mellett költ – például a Duna-deltában –, ott utóbbi faj óriási telepeirez csatlakozik, igaz, azon belül elszigetelten, kisebb csoportokban fészkel.

Magyarországról a XVIII. század végén, a XIX. század elején tűnt el, mint fészkelő madár. Az 1800-as évek közepe óta mindössze tíz bizonyított előfordulásáról tudunk. Hozzánk legközelebbi telepei a montenegrói Shkodrai-tavon, illetve Görögországban vannak.

RÓZSÁS GÖDÉNY

Csak kicsivel kisebb, mint közeli rokona a borzas gödény. Elterjedési területe Kelet-Európától Nyugat-Mongóliáig terjed. Költ Nyugat-Indiában és Dél-Vietnamban is. Afrika Szaharától délre eső területén sokfelé vannak fészkelőtelepei, a legnagyobbak a tanzániai Rukwa-tavon, és a kenyai Nakuru-, illetve az ahhoz közeli Elementeita-tavon. Afrika déli részén is költ, a namíbiai Walvis Bayben bejárnak a kikötőbe, és néhány

Rózsás gödény

© MATE BENCE

Pelikán matuzsálem

2009 novemberében barátaimmal a namíbiai Walvis Bay kishajókikötőjének homokos partján álltunk és az Atlanti-óceán felett repkedő madarakat figyeltük, amikor a távolban megjelent 3 rózsás gödény. Egyre közelebb szálltak, olyannyira, hogy végül közülük kettő tőlünk néhány méterre landolt a homokon. Néhány fénykép elkészítése után már olyan közel voltak, hogy az egyik madár lábán jól látszott egy gyűrű, amit sikerült is leolvasni. A kérdéses madarat ugyanott jelölték fiókaként 1972. december 30-án, mi pedig 37 évvel később olvastuk le gyűrűjét!

© HARASZTHY LÁSZLÓ

méterre megközelítik az embereket. Igaz, ott senki sem háborgatja őket.

Európai állománya stabil, mintegy 5000 pár – a Duna-deltában költ. Ukrajnában és Oroszországban a legutóbbi két-három évtizedben emelkedett a fészkelő párok száma. A teljes palearktikumi fészkelő-állománya alig több, mint 10 000 pár, amelyek mindössze 25 telepet alkotnak. Ez is mutatja, hogy a pelikánok mennyire kötődnek az alkalmas fészkelőhelyhez, és ezáltal milyen nagymértékű potenciális veszélynek vannak kitéve. Minden, az élőhelyük állapotát befolyásoló, meg gondolatlan beavatkozásnak – például az Aral-tó kiszáradása – nagyon nagy a veszélye. Az egyes telepek fennmaradását a túlzott mértékű tavi halászat is veszélyeztetheti. A rózsás gödény szinte kizárólag hallal táplálkozik, de Namíbiában például a fokföldi kárókatona (*Phalacrocorax capensis*) tojásait és fiókáit is elnyeli.

Az európai állomány a telet Északkelet-Afrikában és a Közel-Keleten

tölti. Nagy testsúlya ellenére hatalmas szárnyainak köszönhetően kiválóan tud vitorlázni. Vonulás során akár napi 8 órát is levegőben tölthet, és ezalatt kb. 500 km-t is megethet. Izraelben, ahol a ragadozó madarakkal azonos útvonalon haladnak, számoltak már egy szezonban 75 000 vonuló példányt is. Ez a hatalmas szám azonban magába foglalja a tízezres iraki és oroszországi állományok

Egy igazi pelikánszakértő

Kevesen tudják, hogy a Duna-deltában fészkelő gödények egyik legjobb ismerője egy honfitársunk, Kiss János Botond, aki a Duna-Delta Kutatóintézet munkatársaként számos kollégánkat látta már vendégül a deltában és Dobrudzsában, legújabbán pedig a rákosi vipera védelmén dolgozik együtt kollégáinkkal.

© HARASZTHY LÁSZLÓ

Rózsás gödények

© HARASZTHY LÁSZLÓ

vonuló példányait is. Afrikában 75 000 párra tehető a költőpárok száma, így a mi földrészünkön fészkelők a világallo-mánynak csak kis részét képezik.

Hatalmas telepein több száz pár költ. Duna-deltai telepei a nádtengerben lévő belső tavak úszó nádszigetein találhatóak. Ezek a szigetek a súlyos madarak taposása és ürülete miatt néhány év alatt tönkremennek, ilyenkor egy közeli belső tóra telepednek át, majd további néhány év után onnan is továbbkényszerülnek. Nádszigeteken – például a Duna-deltában – a vastag réteget képező nádtörmelékbe kaparnak egy kis mélyedést, és abba rakják tojásaikat. Másutt – például fővenyeken –, ahol nincs fészkekanyag, akár 1,5 méter átmérőjű, lapos fészket hordanak össze nádszálakból, más vízinövények vastag száraiból. A fészkek csészéjét finomabb növényi anyagokkal bélelik. A fészkek gyakran egészen közel vannak egymáshoz. Fészkelja általában 2 tojásból áll.

Magyarországon a XIX. században még több helyen költött. Legutolsó fész-

Rózsás gödény fészkek

© HARASZTHY LÁSZLÓ

kelése valószínűleg az 1890-es években volt. Jelenleg hozzánk legközelebbi telepei az 1000 km-nél messzebb lévő Duna-deltában vannak. 1979 óta 24 alkalommal figyelték meg hazánkban, azaz ritkasága ellenére is lényegesen gyakrabban került szem elé, mint a hozzánk közelebb fészkelő rokona, a borzas gödény.

Haraszthy László

Galambfogó gödények

A pelikánok a hlevő madarak között a legintelligensebbek közé tartoznak, s mint az ilyen élőlények általában, hajlamosak az unatkozásra. A Fővárosi Állat-és Növénykert pelikánjainál rendszeresen előfordul, hogy a parton álldogáló, magukkal kezdeni mit sem tudó madarak el-elkapnak egy-egy körülöttük tipegő parlagi galambot. Szó szerint megszákolják a kiszemelt madarat óriási, legalább tízliteres térfogatú torokzacskójú alsó csőrükükkel, majd a csőrüket összezárva, és a galambot a talajról elemelve próbálják a „zsákmányt” fogva tartani. Különösen erős és rutinos gödény esetében előfordul, hogy a galamb nem tud kiszabadulni a rugalmas, tézstaszzerűen nyúlós toroklebeny fogságából, és a vergődésbe belefáradva elpusztul. A jóllakott pelikánok a nagytestű, túlságosan száraz, ezért nem csúsós (a nyálkás és vizes halzsákmány lenyelése sokkal egyszerűbb) „galambfalogató” általában nem tudják lenyelni, ezért kiköpik, majd úgy álldogálnak tovább, mintha mi sem történt volna.

Orbán Zoltán

Rózsás gödény

© MATE BENCE

Nem az ördög madarai!

– Varjúféléka Madárbarát kertben –

Az MME Központi Iroda közönségszolgálati telefonszámára egyre több olyan megkeresés érkezik, melyben – vérmérséklettől függően – felkérnek, vagy egyenesen felszólítanak bennünket arra, hogy csináljunk valamit a fővárosi szarkákkal és dolmányos varjakkal, mert a betelefonálók szerint miattuk tűnnek el az énekesmadarak, közülük is elsősorban a fekete rigók.

Az igazán szomorú az, hogy ezeknek a fajoknak az irtására, gyakran durva fizikai megsemmisítésére, mérgezésére vonatkozó nézeteket, rosszul értelmezett madárvédelmi megfontolásból, leggyakrabban madárszerető emberek fogalmazzák meg! Éppen ezért érdemes a kérdést alaposabban, az érzelmi megközelítés mellett (de inkább helyett) a biológiai-természetvédelmi és erkölcsi-etikai szempontokat is figyelembe véve körüljárni.

MIÉRT KÖLTÖZNEK TELEPÜLÉSEINKRE A MADARAK?

Az urbanizáció az állatoknak a civilizáció térhódítására adott alkalmazkodási válassza, mivel a lakott területek, a kultúrtáj egyre több természetes élőhelyet alakít át, foglal el. Az 1900-as évek elején Budapesten feltűnő új fészkelő faj, a fekete

Feketerigó fióka

rigó napjainkra a főváros legismertebb, legkedveltebb madara lett. A kedvező élőhelyi környezetben a város egyes részein a külterületekre jellemző 0,5–3 pár helyett 5–6, vagy akár ennél is több pár költ hektáronként. A faj településfoglalása azóta is folytatódik, újabb és újabb városokban jelenik meg tömegesen, hasonlóan számos, elsősorban erdő- és bokorlakó madárfajhoz. A szarkák és varjak számára azért vonzóak a városaink, külvárosaink, mert ezek rontott, fragmentált (széttördelt) szegélyvegetációs jellegű környezete pont a számukra ideális élőhelyet kínálja. Az ehhez alkalmazkodni képes élőlények – ezek közé tartoznak a Madárbarát kert program madárfajai is – egyértelműen az urbanizáció nyerteseinek tekinthetők.

EGY ÚJ JELENSÉG – A MADÁRMENEKÜLTEK

A varjúféléket több mint egy évszázada dúvadként kezelik a vadgazdálkodásban és gyakran a természetvédelemben is, melynek következményeként mérgez-

ték (illegálisan jelenleg is mérgezik), lövik és csapdazzák őket. Meg is van ennek a kiemelt figyelemnek az eredménye! A vetési varjú hazai állománya a harminc évvel ezelőttihez képest több, mint 90%-kal (!) csökkent, és a fajt természetvédelmi oltalom alá kellett vonni. Csakhogy ezek a rendkívül intelligens és alkalmazkodóképes madarak nem vártak a természetvédők beavatkozására, hanem maguk is tettek, tesznek a túlélésük érdekében. A dolmányos varjakat követve a vetési varjú kolóniák kezdtek mind nagyobb számban és mértékben a városokba települni országszerte. Néhány éve – egyelőre főleg Budapesten – tömegesen tűnnek fel a szarkák, és tovább folytatódik a szarkák városiasodása is. A jelenség hátterében – a természetes folyamatok mellett – nem kis mértékben a folyamatos

Az ország több térségében nagy területekről kiirtották a szarkát, a vetési és dolmányos varjút, amit a saját fészket nem építő vörösvércse-, kékvércse-, kabasólyom-, ke-recsensólyom- és erdeifülesbagoly-állományok is megsínylettek, mivel a legfontosabb fészkepítő fajaik hiányában ezek a védett és fokozottan védett madarak nem találnak elegendő természetes fészkelőhelyet. Ezért kell hatalmas pénzeket és még több energiát fordítanunk a mesterségesfészkek-kihelyező programokra, mely feladatot a varjúfélék a meggritkításukig évről évre ingyen, természetes úton láttak el.

© ORBÁN ZOLTÁN

„Kukázó” dolmányos varjú a Margitszigeten

üldözésre adott válasz állhat. A madarak addig folytatták a zaklatás előli kitérést, amíg eljutottak a számukra különösen kedvező élőhelyi körülményeket kínáló településekre, ahol:

- a természetes táplálék mellett rengeteg a számukra szintén megfelelő élelembázist jelentő szerves hulladék („kukázás”),
- nem lehet vadászni rájuk,
- a természetesnél jóval nagyobb egyes préda énekesmadárfajok (elsősorban a fekete rigó) állománysűrűsége.

VALÓBAN KEVESEBB AZ ÉNEKESMADÁR?

Az MME Monitoring Központ adatai – a fecskék kivételével – nem igazolják a településeken is gyakori fészkelő énekesmadarak állományának országos csökkenését. Az emberek számára érzékelhető nagyságrendű területi egységekben: a kertben, az utcá(nk)ba)n, „amerre szoktam járni”, „a gyerek játszóterén”, „a parkban, ahova rendszeresen kijárunk” stb. valóban előfordulhatnak kisebb mértékű, természetes állományhullámzások. Ezek hátterében azonban többnyire nem egyetlen ok, és semmiféleképpen nem a varjúfélék állnak.

Kedvezőtlen élőhelyi hatások

A települések növényvilága, és ezzel összefüggésben az élőhelykínálat folyton és gyakran hirtelen változik: a faállomány idősödik (odúkinálat bővülése), vagy éppen kivágják az öreg fákat; a bokrosok megerősödnek, vagy – amint az a

főváros számos közterületén tapasztalható –, megszűnnek; az egyre szárazabb tavaszok következtében a bokrok és fák felkopaszodnak, lomboztatuk gyérül, így kevesebb a bűvő- és fészkelőhely. Klaszikus probléma az újépítésű lakóparkoké, ahol a frissen ültetett, lassan fejlődő növényzet miatt a környezet akár egy évtizedig, vagy tovább sem ideális az énekesmadarak fészkeinek és fiókáinak kellő mértékű elrejtéséhez. Ugyanakkor a lakópark területén vagy közelében meghagyott magasabb fákon gyorsan megtelepedhet egy-egy szarka- vagy dolmányosvarjú pár, mivel a nyílt, alacsony növényzetű, elsősorban rontott gyeptársulású növényzet, a kukák és szemétkonténerek, valamint a kutyák és macskák etetőtáljai ideális táplálkozóterületet kínálnak ezeknek a madaraknak.

Szörmés ragadozók állományrobbanása

Óriási gondot jelentenek a túlszaporodott házi macskák. A kóbor és kóborló állatok egyedszámát az állatvédelmi szervezetek 2 millióra (!) becsülik hazánkban. Ezek a

Szarka

© MÁTÉ BENCE

lyabb, valós gondot okoznak, hiszen a fiókák mellett a felnőtt egyedeket is képesek megfogni, ami a varjúfélékre nem jellemző. A macskaprobléma azért nem szúr szemet az embereknek, mert ezek a kisragadozók csendben, a feltűnést kerülve vadásznak, és ráadásul őket legalább annyira szeretjük, mint az énekesmadarakat. A varjak, különösen a szarka fészekzsákmányolása viszont nagy zajjal jár, ami már a madarakat többnyire észre sem vevő lakosság ingerküszöbét is átlépi.

DÚVADAK VAGY ÖKOLÓGIAI LÁNCSEMELK?

A varjúfélék legnagyobb „bűne”, pontosabban inkább szerencsétlensége, hogy az év egy szakaszában alkalmilag az ember gazdasági, és egyre inkább hobbi (!) érdekeit szolgáló táplálékot: a vetés csírázó magvait, sérült és fiatal apróvadat, tojásokat és fiókákat is fogyasztanak. Míg a két előbbi viselkedés miatt a mező- és vadgazdák fenekednek rájuk (tisztelőt a kivételnek), a „fészekrablás” az emberek többségének szemében megbocsáthatatlan cselekedet. Pedig ezeknek a madaraknak a táplálékát túlnyomórészt ízeltlábúak (például a kukoricacsírát rágó drótférgek) és kistrágyák teszik ki,

© ORBÁN ZOLTÁN FELVÉTELE

Búvóhelyet nem...

...és bőven kínáló élőhelyfoltok a Margitszigeten

melyeket nyílt, legeltetés, kaszálás, nyírás miatt alacsony fűű legelőkn, gyepeken, tarlókon, parkokban, a talajon keresgélve szedegetnek össze, amivel mezőgazdasági hasznot is hajtanak. Aratási, kaszálási időszakban – ingyenes köztisztasági feladatokat ellátva – azért keresik fel a tarlókat, mert itt rengeteg elkaszált állati tetemet, a rovarok és kisebb gerincesek mellett nagyobb falatokat kínáló elpusztult apróvadakat is találnak. Utóbbi okból kifolyólag (hasonlóan az „apróvadirtással” vádolt egerészölyvekhez) az az apróvad, amiről egy-egy dögöt is fogyasztó madárfaj egyede felszáll, az esetek nagy százalékában nem saját zsákmány, hanem talált tetem.

A fészekpredátorok ökológiai szerepüket tekintve nélkülözhetetlen szerepet játszanak az énekesmadarak (és akár a rokon varjúfélék) állomány szabályozásában azzal, hogy elfogyasztják a nem kellően őrzött tojásokat, a fészkekben ülő vagy a rosszul rejtőzködő fészkelhagyó fiókákat – persze csak akkor, ha a szülők és a környék madárközösségei összefogva, hangos riasztással és közvetlen fizikai támadásokkal nem védik

meg ezeket. Természetes körülmények között egyetlen ragadozó állatfaj, így a varjúfélék sem irtják ki a zsákmányállataikat, mert ha ezek száma bármilyen okból annyira lecsökken, hogy hatékonyan már nem lehet, nem érdemes rájuk vadászni, akkor más táplálék bázisra térnek át („opportunisták”), vagy ha erre a váltásra ökológiai okokból nem képesek („táplálékspecialisták”), akkor állományuk csökken (extrém esetben lokálisan ki is pusztulhatnak), amivel párhuzamosan lecsökken a zsákmányfajra kifejtett hatásuk is.

A ZSÁKMÁNYÁLLATOK NEM VÉDTELENEK!

Biológiai ismeretek hiányában sok emberben az a tévképzet alakul ki, hogy „szegény” zsákmányállatok teljesen védtelenek és kiszolgáltatottak a „kegyetlen” ragadozóknak. Pedig a dolog pont fordítva érvényesül! Még a legnagyobb, legerősebb predátorok is elsősorban a betegségtől és kortól legyengült egyedeket vagy a nem kellően fürge és életrelvő fiatalokat tudják csak elkapni, mert

az életerős példányokat egyszerűen képtelenek legyőzni a saját terepükön. Terepi megfigyelések szerint a ragadozók zsákmányolási hatékonysága nagyon messze van a tévesen százszázalékosnak gondolttól, nem ritka, hogy csak minden ötödik-hatodik vagy akár csak minden huszadik-harmincadik rácsapási, támadási kísérlet sikeres! Ez az alacsony hatékonyság megfelelő élőhelyi környezetben különösen markánsan érvényesül a varjúfélék alkalmi fészekpredációja esetén, mert:

- a zsákmányállatmadarak számukra nehezen vagy egyáltalán nem megközelíthető sűrűbe rejtik a fészkeiket (emlékezzünk, hogy a szajkó kivételével a varjúfélék nyíltvidéki, alapvetően talajon táplálkozó fajok);
- a tojások kiköltése rejtett folyamat, amikor nagyon nehéz a fészkeket felfedezni, amiket ráadásul a kotló madár őriz is;
- a fiokaetetés időszakában a szülők szinte folyamatosan a fészkek közelében tartózkodnak, így (például magukat sérültnek tettetve) el tudják csalni a ragadozókat;
- veszély esetén a madarak riasztó hangjára a környék összes madara odasereglik, és óriási hangzavart keltve, nem ritkán fizikailag is megtámadva a betolakodót, az esetek nagyobb százalékában sikeresen megvédik a tojásokat, fiókákat;
- ez a zajkeltés természetközeli élőhelyeken azért is kedvezőtlen a szarka, dolmányos varjú és szajkó számára, mert odavonzza az ő ragadozóikat is.

Szajkó

© ORBÁN ZOLTÁN FELVÉTELE

ERKÖLCSI-ETIKAI PROBLÉMÁK

Sajnálatos módon a természettől mindinkább eltávolodó, a természet „működését” egyre kevésbé ismerő és elfogadó lakosság egy része érzékelhetően mind kisebb mértékben tolerálja a madarak jelenlétét. A települési vetésivarjú telepek felszámolása melletti legfőbb indok nem valamiféle gazdasági kár, hanem a hangoskodásuk és az ürülékzenyvezésük okozta kellemetlenség. De ma már ott tartunk, hogy az évszázadokon keresztül érinthetetlennek tekintett fehér gólyák, füstti fecskék és molnárfecskék fészkelésével kapcsolatban is a „piszkításuk” miatt háborodnak fel az emberek, aztán közülük többen a tettek mezejére lépve le is lövik ezeket a madarakat, vagy leverik a fészkeiket. Még ennél is elkésőbb, amikor azért követelik egyesek a településekre menekült szarkák, dolmányos varjak és szajkók eltávolítását, mert „megeszik szegény kismadarakat” („a rigóimat”), miközben azok „úgy sírnak”!

A madarászok megdöbbenőnek tartják, hogy a vadászok, a halászok és horgászok miért nem fogadják el, hogy egyes fajok a gazdasági érdekszférájukba tartozó apróvadat vagy halat is esznek, és jogosan tiltakoznak az ellen, hogy pusztán anyagi megfontolásból élőlényeket állomány szinten irtsanak. Pedig ha megvizsgáljuk a települési szarkák, szajkók és varjak eltávolítását követelők „érveit”, akkor azt találjuk, hogy ezek mögött már közvetett gazdasági-pénzügyi tényezők sem állnak, pusztán csak arról van szó, hogy érzelmi okokból („a pici madárkák olyan aranyosak”) szeretnék még inkább az elvárásaik szerint alakítani a környezetünket! Az élőlények megbélyegzése, antropomorfizálása (emberi tulajdonságokkal való felruházása), értelmetlen és megvalósíthatatlan átnevelési igénye helyett (mindenki nem ehét fűvet vagy mákos tésztát) a feladatunk az, hogy a megfelelő élőhelyi feltételeket biztosítsuk számukra, ahol természetes módon élhetik az életüket.

MENNYIBE KERÜLNE ÉS KI FIZETNÉ A RÉVÉSZT?

Mivel a lakott területeken érthető bal- és zajvédelmi okok miatt nem lehet vadászfegyvert használni, ez a módszer kiesik a varjúfélék esetleges gyérítésének lehetőségei közül. Az élvefogó csapdák megvásárlása (és pótlása), őrzése és szakszerű alkalmazása: a napi legalább egy ellenőrzés, a befogott állatok állatorvosi elaltatása és a veszélyes hulladéknak számító tetemek megsemmisítése összesítve jelentős, egyedenként is több ezer forintos költségekkel jár. Mivel a szarkák és a varjak a legmagasabb fák legnehezebben megközelíthető (nem mászható), csúcsi ágai közé építik a fészkeiket, ezeket a Tűzoltóság nagynyomású sugárcsővel lehet leveretni (a települési vetésivarjú telepek esetében alkalmazott módszer), vagy emelőkosaras daruskocsival megközelíteni és leszedni. A szarka és a dolmányos varjú nem telepesen fészkel, így ezt a munkát egyesével, gyakran nehezen járható helyeken, akár útlezárást is igénybe véve kellene elvégezni. Ráadásul ez a módszer önmagában alkalmazva teljesen hatástalan, mivel a madarak szinte azonnal új fészket építenének a megsemmisültek helyett, ezért a siker érdekében ezeket is be kellene fogni. Ha a jelentkező költségtételeket (anyag, eszköz, bér és járulékok stb.) összeadjuk, akkor egyetlen pár, a két madár és a fészkek eltávolítása is akár százezer forintos tételt jelenthet, ami a főváros esetében valószínűleg százmillió nagyságrendű összegre rúgna.

Ebbe a problémakörbe sorolható, de sokkal „könnyebben” kezelhető ügy a városi parlagi galamboké. Itt gyakran emlegetett példa a bécsi állatbarát megoldás, amikor minden igényt kielégítő dúcokat építenek a galamboknak, ahol műtojásokkal és fogamzásgátlóval impregnált táplálékkal csökkentik a szaporulatot. Az azonban már ritkábban derül ki, hogy egyetlen ilyen létesítmény több, mint 20 millió Ft-ba kerül, és a módszer csak akkor hozhat eredményt, ha a város egészét lefedő hálózat keretében legalább 5-10 évig működtetik.

© ORBÁN ZOLTÁN

Szarkafészkek Budapesten

Ezzekkel a módszerekkel megoldanánk (a ráadásul nem is létező) „problémát”? Nem!

Mivel az urbánus környezetet kedvelő madarak életfeltételei (maguk a városok) nem szüntethetőek meg, a megüresedő helyekre újabb és újabb madarak települnének be, tehát tartós eredmény – elvileg – csak a beavatkozás folyamatos fenntartásával lenne elérhető. Ki, miből (és miért) fizetné ezt meg?

AKARUNK-E VÁROSI MADÁRRENDŐRSÉG LENNI?

A válasz egyértelműen az, hogy nem, mert erre semmi szükség, arról nem is beszélve, hogy képesek sem lennének rá! A települési szarkákkal, dolmányos varjakkal és szajkókkal együtt élő énekesmadár-állományok stabilitása jelenleg nincs veszélyben, és ennek fenntartásához nem a varjúféléket kell üldözni, hanem a kertekben, parkokban kell biztosítani a természetes búvóhelyeket, mindenképp a kiterjedt, sűrű bokrosokat, ahol a fészkek és a fészket elhagyó fiókák is kellően rejtve tudnak maradni.

Madár- és egyéb állatbarát eszközeink

ÚJ!

„A” odú (hagyományos deszkatetővel)	1990 Ft	Macskabagolyodú	5900 Ft
ÚJ! „A” odú (tető bádoggal burkolva)	2300 Ft	Szalakótaodú	6000 Ft
„B” odú (hagyományos deszkatetővel)	1990 Ft	Denevérodú	2400 Ft
ÚJ! „B” odú (tető bádoggal burkolva)	2300 Ft	Madáritató	1800 Ft
ÚJ! Ablakodú B-típusú (bal oldala üveg)	2300 Ft	Békavár	990 Ft
ÚJ! Ablakodú B-típusú (hátfala üveg)	2300 Ft	Süntanya	5000 Ft
ÚJ! Ablakodú B-típusú (jobb oldala üveg)	2300 Ft	Ablaketető	1700 Ft
„C” odú (hagyományos deszkatetővel)	1800 Ft	Faleveles etető	2400 Ft
ÚJ! „C” odú (tető bádoggal burkolva)	2000 Ft	Sátortetős etető	2400 Ft
„D” odú (hagyományos deszkatetővel)	2400 Ft	Önetető	11 800 Ft
ÚJ! „D” odú (tető bádoggal burkolva)	2600 Ft	Dúcetető	17 500 Ft
Sarlósfecske-költőláda	2400 Ft	Tálcás etető	2600 Ft
Veréblakótelep	3500 Ft	Etető-itató	1800 Ft
Sátortetős odúk	2200 Ft	Mókusetető	2800 Ft
Fakuszodú	1400 Ft	Kerámia madáretető 30 cm	2500 Ft
Fecskeműfészek	890 Ft	Kerámia madáretető 18 cm	1500 Ft
Fecskepelenka	600 Ft	Mókusodú	2600 Ft
Vércseköltőláda	4000 Ft	Kis önetető	7700 Ft
Kuvikodú	5000 Ft	ÚJ! D-típusú üveges önetető	2900 Ft

A feltüntetett árak 2012. augusztus 31-ig érvényesek.

Az árváltoztatás jogát fenntartjuk!

További termékeink a bolt.mme.hu oldalon találhatóak!

Könyvek, kiadványok

ÚJ! Schmidt Egon: Tavasztól Tavaszig	2500 Ft	Új amatőr természetbúvár	6200 Ft
Schmidt Egon: A baromfiudvar lakói	650 Ft	Lepkék	1800 Ft
Schmidt Egon: Csirip Afrikába repül	650 Ft	Madarak Budapesten	2500 Ft
Schmidt Egon: A békakirály	650 Ft	Mozaikok a természetből	2500 Ft
ÚJ! Schmidt Egon: Születésnap az állatkertben	650 Ft	Budapest természeti kalauza	3990 Ft
Madárhatározó	8900 Ft	Melyik ez a fa?	3990 Ft
Madárbarát kert	1800 Ft	Magyarország emléseinek atlasza	7900 Ft
Kertek, parkok madarai	2600 Ft	A bogarak világa	1990 Ft
Magyarország orchideáinak atlasza	9900 Ft	Varázslatos madárvilágunk	1990 Ft
Magyar madárvonulási atlasz	11 900 Ft	A madárvonulás atlasza	5990 Ft
Énekesmadarak	2200 Ft	A nádasok kezelése	1000 Ft
Pannon enciklopédia	9900 Ft	Nomenclator	2000 Ft
Hétköznapiok a természetben	3500 Ft	Európa fái	6990 Ft
Állat- és növényhatározó	4990 Ft	A nyáriorgona vendégei	1300 Ft
És ez melyik csillag?	2980 Ft	ÚJ! A madár	1700 Ft
A Hortobágy madárvilága	12 990 Ft	Milyen madár ez?	1480 Ft
Fák és cserjék	990 Ft	Madárvendégek a kertben	3300 Ft
Denevérhatározó	1000 Ft	ÚJ! Milyen állatnyom ez?	1480 Ft
Bolygónk élővilága	6990 Ft	Milyen fa ez?	1480 Ft
A természet kisenciklopédiája	2990 Ft	Asztali naptár 2012	880 Ft

A feltüntetett árak 2012. augusztus 31-ig érvényesek.

Az árváltoztatás jogát fenntartjuk!

További kiadványok a bolt.mme.hu oldalon találhatóak!

TERMÉKEINK MEGVÁSÁRLÁSÁVAL A MADÁRVÉDELMI MUNKÁNKAT SEGÍTI!

CD-k és DVD-k

Madárdalok Magyarországról I. CD	990 Ft	Izland DVD	1300 Ft
Madárdalok Magyarországról II. CD	990 Ft	Farkasleslen DVD	1300 Ft
Madárdalok Magyarországról III. CD	990 Ft	Víz-víz, tiszta víz DVD	1300 Ft
Az éjszaka hangjai CD	990 Ft	Tiszavirág DVD	1300 Ft
Háromszor hét magyar népmese CD	3500 Ft	Fagyos oázis DVD	1300 Ft
Madárdalok a kertben és a ház körül CD	990 Ft	Antarktisz DVD	1300 Ft
Természetismeret kisfilmek DVD	5400 Ft	Patagónia DVD	1300 Ft
Vándormadarak DVD	1600 Ft	Liliputi mimikri DVD	1300 Ft
Budapesti vadon DVD	1300 Ft	Vértelen vadászat DVD	4990 Ft
Árpi bácsi fiókái DVD	1300 Ft	Otthonunk DVD	3990 Ft
Daruvonulás a Hortobágyon DVD	1300 Ft	Vad Európa I. DVD	1400 Ft
Bence DVD	1300 Ft	Vad Európa II. DVD	1400 Ft
Madár mesék DVD I.	1500 Ft	A Csendes-óceán DVD	1300 Ft
Madár mesék DVD II.	1500 Ft	Vili, a veréb DVD	1500 Ft
Madár mesék DVD III.	1500 Ft	Sivatagi show DVD	960 Ft

A feltüntetett árak 2012. augusztus 31-ig érvényesek.

Az árváltoztatás jogát fenntartjuk!

További kiadványok a bolt.mme.hu oldalon találhatóak!

Ajándéktárgyak és egyéb termékek

Opticron Trailfinder 3 8x42	48 900 Ft	Plüsmadarak	1990 Ft
Scopium 10x50 WA távcső	9900 Ft	Plüsmadaras kulcstartó	1500 Ft
Szuper bogárnéző	2700 Ft	Koo-koo Énekes falióra	15 900 Ft
Koo-koo Házállatok falióra	12 900 Ft	Koo-koo Kakukk falióra	15 900 Ft
Explore távcső gyerekeknek	3700 Ft	Távcsőtisztítók	7990 Ft
Óriás nagyító	1300 Ft	Eredeti madaras festmények	8400 Ft
Kerámiatároló (kávét, teát)	1500 Ft	Ragadozósziluett	300 Ft
Kerámiabögrék	700 Ft	Mikroszkóp	17 500 Ft
Madaras kifestő gyerekeknek	350 Ft	Tatai Vadlúd Sokadalom sapka	1000 Ft
Tavaszi steppelt kabát	6000 Ft	Madárbarát kert alap csomag	5000 Ft
Fészekrakó társasjáték	5990 Ft	Szélforgó fából	1300 Ft
Opticron Adventurer 10x42 távcső	29 900 Ft	Felfedezőkészlet	8000 Ft
Pókszem mikroszkóp	1500 Ft	TMP-szkóp készlet gyerekeknek	5500 Ft
Opticron Trailfinder II 10x42	45 600 Ft	Madaras fülbevalók	1500 Ft
Opticron Trailfinder II 8x42	42 500 Ft	Scopium Birder 65 spektív	30 175 Ft

A feltüntetett árak 2012. augusztus 31-ig érvényesek.

Az árváltoztatás jogát fenntartjuk!

További kínálatunkat megtalálja a bolt.mme.hu oldalon.

Megrendelés: bolt.mme.hu, postai úton: MME Bolt 1121 Budapest, Költő utca 21.
 Szállítás: a postai utánvét költsége 1500 Ft (5 kg-ig).
 Nettó 35 000 forintos vásárlás felett a postaköltséget átvállaljuk, kivéve az odúknál és az etetőknél.
 Személyes átvétel és vásárlás: 1121 Budapest, Költő utca 21. Kedd-szerda 10-16 óra között.
 A webboltban található akciós termékekre további kedvezmény nem jár!
 Kedvezmények: az MME tagjai 10% árengedménnyel vásárolhatnak nálunk.
 Megrendelés és további információ: telefon +36-20/969-7778, e-mail mmebolt@mme.hu
 Boltunk kínálata rendszeresen bővül. Ismerkedjen meg teljes választékunkkal, látogassa meg a bolt.mme.hu honlapunkat!

A MAGA NEMÉBEN EGYEDÜLÁLLÓ

EL SWAROVISION. KIMAGASLÓ TECHNOLÓGIÁVAL RENDELKEZŐ TÁVCSŐ

Olyan éles. Olyan kontrasztgazdag. Olyan egyedülálló. Az EL SWAROVISION sorozat mérföldkövet jelent a nagy távolságú optikában. Minden egyes távcső egy mestermű a precizitás és az innováció terén. A csúcsmínőségű optikának köszönhető a tökéletes kontraszt a látómező legszéléig, a kiemelkedő színhűség, a gyönyörű színek és a 100%-os széles látószögű látómező még szemüvegeseknek is. Az egyedülálló markolatnak köszönhetően az EL SWAROVISION távcső kényelmes fogást biztosít minden kéznek.

EL 42
SWAROVISION

EL 50
SWAROVISION

EL 32
SWAROVISION

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI OPTIK KG
Tel. +43/5223/511-0
info@swarovskioptik.at
facebook.com/swarovskioptik

SWAROVSKI
OPTIK